

Met vereende krachten

*De Nieuwe Jutter:
buurthuis nieuwe stijl*

Tussenrapportage

Astrid Huygen

April 2011

Reiziger, de weg baant zich al gaande

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
2 Ontwikkeling De Nieuwe Jutter: jaren negentig - 2008	15
3 De Nieuwe Jutter in bedrijf: de dagelijkse praktijk	25
4 Naar eerste gedachten over receptuur	39
Literatuur en geraadpleegde bronnen	53

Samenvatting

Aanleiding

De aandacht voor het aanboren, ondersteunen en benutten van eigen kracht en capaciteiten van burgers wordt steeds groter. Velen zijn het er over eens dat dit dé manier is waarop recht wordt gedaan aan de intrinsieke waarde en de wil om vooruit te komen die in alle mensen aanwezig is.

Bovendien kan de maatschappelijke ondersteuning op deze manier (betaalbaar) georganiseerd worden. Maar hoe gaat dat nu precies in zijn werk, die eigen kracht tot ontwikkeling laten komen? Een plek waar daarover valt te leren is buurthuis in zelfbeheer De Nieuwe Jutter. Het is een broedplaats waar een breed scala aan bewonersinitiatieven, en de innovatieve ondersteuning daarvan, samenkomt en zich ontwikkelt. Betrokkenen in en rondom het buurthuis zijn geïnteresseerd om de kennis over hoe het er in De Nieuwe Jutter aan toe gaat met anderen te delen. Wat werkt en wat niet? Welke werkzame ingrediënten kunnen we ontdekken? Om dit goed in kaart te brengen is het idee voor een meerjarig onderzoeksproject ontstaan, waarvan na een jaar de eerste resultaten zichtbaar zijn gemaakt in deze tussenrapportage.

De Nieuwe Jutter

De Nieuwe Jutter is een buurthuis in zelfbeheer in de Utrechtse Rivierenwijk. Verschillende bewonersorganisaties hebben dit buurthuis in eigen beheer. Het pand is eigendom van woningcorporatie Bo-Ex. De drijvende kracht achter het tot stand komen van dit buurthuis is de buurtpastor. Mede op zijn werkwijze is de presentietheorie (Baart, 2001) gebaseerd. Deze methodische manier van werken ligt nog steeds aan de basis van zijn professionele ondersteuning. De Nieuwe Jutter is een broedplaats voor (interculturele) samenwerking. Doordat groepen met uiteenlopende achtergronden - maar met een gemeenschappelijk belang - samenwerken, is deze broedplaats ontstaan: betrokkenen proberen uit hoe ontmoeting en verbinding werkt. Het buurthuis is zeven dagen in de week op alle dagdelen geopend. Een greep uit de activiteiten: eetcafé SBWU (Stichting Begeleid Wonen Utrecht) is ook toegankelijk voor buurtbewoners, biljarten, damesgym, yoga, computerles, Marokkaanse vrouwengroep, dartclub, buurtvaders, kaartclub, Arabische taallessen en huiswerkclassen Tamount, Thai boxen, Zumba, dansles, body fit, jeugdactiviteiten Tamount en muziekles SBWU. Ook is het altijd mogelijk binnen te lopen voor een praatje of een kop koffie. Sinds eind 2010 huurt het Inloophuis (ontmoeting en activiteiten voor mensen met een levensbedreigende ziekte) een ruimte in De Nieuwe Jutter en is een aantal dagdelen in de week geopend.

De praktijk van De Nieuwe Jutter bekijken we in het licht van ontwikkelingen die de gemoederen in welzijnslaan momenteel flink bezig houden. We zien dat het aantal partijen dat de arena van de samenlevingsopbouw betreedt steeds diverser wordt. Met de komst van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is de nadruk komen liggen op (het stimuleren van) de eigen verantwoordelijkheid van burgers.

Daarop voortbouwend zijn recentelijk onder de noemer Welzijn Nieuwe Stijl (WNS) acht bakens¹ opgesteld, waarmee VWS, de VNG en de MO-groep een impuls willen geven aan de toekomst van de maatschappelijke ondersteuning. WNS kent drie hoofddoelstellingen: gemeenschappelijker, professioneler/effectiever en efficiënter. Wij denken in dit krachtenveld iets bij te dragen via *receptuur* die we ontwikkelen, op basis van wat zich afspeelt in De Nieuwe Jutter.

Oranjerfonds

In de ideeënfase voor dit onderzoek is het Oranjerfonds betrokken geraakt. Zij vonden de wijze waarop De Nieuwe Jutter inzet op kennisontwikkeling en kennisoverdracht interessant en zijn bereid geweest dit onderzoek mogelijk te maken.

Aanpak

In dit onderzoek draait het om de werking van sociaal initiatief waar eigen kracht tot ontwikkeling komt en wat mensen daarvoor nodig hebben, onder meer aan (professionele) ondersteuning. Vragen die we centraal hebben gesteld zijn: wat is er voor nodig, zodat (kwetsbare) mensen zichzelf (weer) de moeite waard (blijven) vinden? Dat zij zich inzetten voor elkaar, om anderen en zichzelf te helpen? Wat is er voor nodig, zodat mensen kracht ontlenen aan het verbonden zijn, met zichzelf en met anderen? Hoe kunnen zij (opnieuw) hun plek in de maatschappij te vinden? Wat zijn hiervoor de professionele randvoorwaarden? Wat hebben mensen nodig om hun leven (weer) in eigen hand te nemen? Onder welke omstandigheden lukt dat? Welke resultaten levert dat op, op individueel en op buurt- en samenlevingsniveau?

Net zoals dat de manier van werken in De Nieuwe Jutter zich al doende ontvouwt, zo ontvouwt zich ook het inzicht en de kennis daarover via dit onderzoek. De methoden die we gebruikt hebben om deze inzichten en kennis te ontsluiten, zijn geïnspireerd op de methodische kenmerken van de presentiebeoefening. De onderzoeker volgt de betrokkenen, is bij hun geleefde leven en erkent de betekenis van de verhalen van iedereen met wie contact is. De methoden zijn erop gericht zo min mogelijk belastend te zijn voor de onderzochten. De dataverzameling heeft grotendeels plaatsgevonden via observatie en informele, spontane gesprekken. Er is gewerkt met wat zich aandiende.

Deze tussenrapportage biedt dan ook vooral impressies vanuit belevingen. Het biedt een blik op het functioneren van een buurthuis in zelfbeheer vanuit een binnenperspectief, en op de betekenis daarvan voor iedereen die, direct of meer op afstand, betrokken is bij De Nieuwe Jutter: de vrijwilligers, de bezoekers, de professionele ondersteuning, stichtingsbestuur en (lokale) beleidsmakers. De tekst bevat citaten en voorbeelden waarin namen van personen voorkomen. De verhalen en personen zijn op waarheid gebaseerd, hun namen zijn gefingeerd.

Resultaten eerste jaar

We hebben *werkzame ingrediënten* onderscheiden op vier terreinen: (1) het karakter, ofwel de kenmerken van de broedplaats, (2) de organisatie, (3) professionele randvoorwaarden en (4) de resultaten. Eerste resultaten laten zich zien in het gebruik en bereik van De Nieuwe Jutter, de aard

1 1) Gericht op de vraag achter de vraag, 2) Gebaseerd op de eigen kracht van de burger, 3) Direct er op af, 4) Formeel en informeel in optimale verhouding, 5) Doordachte balans van collectief en individueel, 6) Integraal werken, 7) Niet vrijblijvend, maar resultaatgericht, 8) Gebaseerd op ruimte voor de professional.

van de contacten, verbinding en collectief ondernemerschap. Deze punten zijn in de tussenrapportage verder uitgewerkt. De essentie is hieronder in steekwoorden samengevat:

Karakter broedplaats:

- Binding met de buurt.
- Open sfeer: laagdrempelig, toegankelijk en gastvrij.

Organisatie:

- Openheid in proces.
- Organisatiestructuur is al werkende ontstaan.
- Rol en positie bestuur: faciliterend en betrokken, maar op afstand. Draagt zorg voor de inbedding.
- Formalisering van werkwijzen op eigen wijze.

Professionele randvoorwaarden:

- Organisch werken.
- Aansluiten bij eigenheid.
- Aandacht voor vrijwilligers.
- Grondhouding en reflectief vermogen buurtwerker: presentiebeoefening.

Resultaten:

- Meer activiteiten, meer bezoekers, meer vrijwilligers.
- Duurzame contacten en ontwikkeling communicatiekwaliteiten.
- Verbinding.
- Emanciperende werking.
- Collectief ondernemerschap.

Wat levert dat, afgezien van de cijfers, op aan waardeontwikkeling?

Samenvattend is het belangrijkste dat we dit jaar gezien hebben dat betrokkenen werken vanuit een visie op mensen - iedereen is van waarde en in tel - en een visie op wat je wilt bereiken, namelijk een context creëren waarin mensen hun dromen kunnen realiseren en 'wel zijn', oftewel zich goed en van waarde voelen. De betrokkenen helpen om verlangens en dromen concreet te maken. Er zijn geen harde, meetbare doelstellingen geformuleerd. Het handelen is bepaald door wat zich aandient. We kunnen het omschrijven als 'doen door laten'. Belangrijke voorwaarde is dat methodisch te werk is gegaan. De basis vormt de presentiebenadering: de aanwezigheid, aandachtige betrokkenheid, praktische wijsheid en liefdevolle trouw, zijn van groot belang gebleken. De organisatiestructuur ontstaat al werkende, het bestuur volgt het proces en niet andersom.

Toekomst

Afgelopen jaar was de eerste onderzoeksronde. We sluiten deze periode af met een *invitational* miniconferentie; een *wijkplaats* (onder andere voor gemeente (bestuur/ directeuren/ambtenaren/ raad), betrokken organisaties (corporaties, welzijn, SBWU en het buurtpastoraat), Oranjefonds, UvH) waar we de bevindingen willen teruggeven. Maar we willen de deelnemers ook de mensen van De Nieuwe Jutter laten ontmoeten, ze proberen te raken en ervaringen te laten uitwisselen. We willen daar oogsten wat nog meer de focus kan zijn in het vervolg.

1 Inleiding

Deze tussenrapportage geeft een tussentijdse stand van zaken van een onderzoek naar de werking van sociaal initiatief en duurzame betrokkenheid bij de samenleving. De laatste jaren zijn steeds meer aanpakken ontwikkeld die het benutten van kwaliteiten en talenten van mensen voorop stellen (Davelaar & Veldboer, 2008). Deze trend sluit aan bij een van de belangrijkste uitgangspunten van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo). Met de komst van de Wmo ligt de nadruk op (het stimuleren van) de eigen verantwoordelijkheid van burgers. De Nieuwe Jutter is een buurthuis in zelfbeheer in de Utrechtse Rivierenwijk. Het is interessant om de praktijk van De Nieuwe Jutter te bekijken in het licht van de ontwikkelingen die de gemoederen in welzijnsland momenteel behoorlijk bezig houden. We zien dat het aantal partijen dat de arena van samenlevingsopbouw betreedt steeds diverser wordt (Boutellier & Boonstra, 2009). Voortbouwend op de uitgangspunten van de Wmo zijn recentelijk onder de noemer Welzijn Nieuwe Stijl (WNS) acht bakens¹ opgesteld. Daarmee willen VWS, de VNG en de MO-groep een impuls geven aan de toekomst van de maatschappelijke ondersteuning. WNS kent drie hoofddoelstellingen: maatschappelijke ondersteuning moet gemeenschappelijker, professioneler/effactiever en efficiënter worden.

Met deze tussenrapportage hopen we bij te dragen aan het opsporen van werkzame elementen in broedplaatsen waarin mensen werken aan duurzame betrokkenheid bij de samenleving. Door zicht te krijgen op deze werkzame elementen, denken we een bijdrage te kunnen leveren aan wat werkt in Vernieuwend Welzijn.

In dit onderzoek volgen we een broedplaats² waarin burgerinitiatief mogelijk is en waar de eigen kracht van burgers tot ontwikkeling komt. We willen erachter komen hoe 'eigen verantwoordelijkheid nemen' in het dagelijks leven werkt. En wat mensen daarbij nodig hebben aan professionele randvoorwaarden. Welke ondersteuning en begeleiding van publieke professionals draagt bij aan de mogelijkheden van mensen om het heft (weer) in eigen hand te nemen? Wat hebben zij nodig om zelf invloed te kunnen uitoefenen op de loop van hun leven?

Broedplaats De Nieuwe Jutter

De Nieuwe Jutter is een buurthuis in zelfbeheer in de Utrechtse Rivierenwijk. Verschillende bewonersorganisaties hebben dit buurthuis in eigen beheer. Het pand is in eigendom van woningcorporatie Bo-Ex. Drijvende kracht achter het tot stand komen van dit buurthuis is de buurtpastor. De Nieuwe Jutter is een broedplaats voor (interculturele) samenwerking van groepen met uiteenlopende achtergronden. Betrokkenen proberen uit hoe ontmoeting en verbinding werkt. Alle partijen willen iets in het buurthuis, hoe werkt dat en hoe lukt dat?

-
- 1) Gericht op de vraag achter de vraag, 2) Gebaseerd op de eigen kracht van de burger, 3) Direct er op af, 4) Formeel en informeel in optimale verhouding, 5) Doordachte balans van collectief en individueel, 6) Integraal werken, 7) Niet vrijblijvend, maar resultaatgericht, 8) Gebaseerd op ruimte voor de professional.
 - 2) In later onderzoek volgen er meerdere.

Het opsporen en benutten van kwaliteiten en talenten van mensen is al jarenlang de inzet van verschillende projecten en sociale interventies. In tegenstelling tot veel praktijken in deze traditie, is dit niet letterlijk het doel van De Nieuwe Jutter. Dit onderzoek betreft geen traditionele projectevaluatie met vooraf vastgestelde te behalen (meetbare) doelstellingen. Het is een proces waarin bewonersinitiatieven en professionele ondersteuning sinds de jaren negentig samen optrekken. Het streven is daarbij steeds (geweest) dat bewoners de mogelijkheid hebben zich te richten op activiteiten die hen bezig houden en die ze graag doen. Het gaat er hierbij vooral om dat mensen zoeken en strijden naar wat er voor hen toe doet, naar wat van waarde is in hun bestaan. Een zich uitbreidende groep mensen is dit pad ingeslagen. Op deze weg ontdekken mensen onvermoede krachten. We streven ernaar om in dit onderzoek op een vanzelfsprekende manier aan te sluiten bij wat er in de broedplaats gebeurt. Door aanwezig te zijn, te kijken, praatpaal te zijn en gesprekken te voeren met betrokkenen, ontsluiten we (latent) aanwezige kennis. Deze kennis gaat over wat mensen nodig hebben om een volwaardig leven te leiden. Maar ook over de manieren waarbij zij hulp kunnen krijgen.

Deze insteek veronderstelt dat we deze kennis gaan vinden in De Nieuwe Jutter. Die aanname hebben we inderdaad gedaan toen we met dit onderzoek begonnen. Tegelijkertijd is deze rapportage geen kroniek van De Nieuwe Jutter. We vinden dat dit een interessante broedplaats is, waarin meer duidelijk wordt over het proces van de totstandkoming van burgerinitiatieven. Twee zaken spelen hierin een belangrijke rol. Ten eerste de lange voorgeschiedenis van voorgangers van De Nieuwe Jutter (zie hoofdstuk 2) en ten tweede de langdurige betrokkenheid van de buurtpastor in dit proces. Hij heeft meegedacht over de opzet van het onderzoek en is daar ook nadrukkelijk zelf object van.

Deze publicatie heeft drie doelstellingen. Ten eerste ontwikkelen we *gedachtegoed*. We streven naar het beschrijven van begrippen en concepten die er toe doen. Op de tweede plaats gaan we op zoek naar *wat* mensen nodig hebben om zelf initiatief te kunnen nemen en samen te werken aan het exploiteren van een buurthuis in zelfbeheer. Ten slotte willen we laten zien, *hoe* aan deze behoeften of randvoorwaarden tegemoet kan worden gekomen en welke partijen daar een verantwoordelijkheid in hebben.

Alvorens we overgaan tot het beschrijven van de aanleiding en de aanpak van het onderzoek, schetsen we kort de maatschappelijke en beleidscontext waarin dit onderzoek zich bevindt.

Maatschappelijke en beleidscontext

Dit meerjarige onderzoek, dat start in De Nieuwe Jutter, is relevant in het actuele maatschappelijke en beleidsperspectief. Dit onderzoek gaat onder meer over professionele vernieuwing. Dat de noodzaak voor professionele vernieuwing aanwezig is, blijkt uit een aantal ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen hebben betrekking op grote maatschappelijke trends, zoals globalisering, informatisering en individualisering die de condities vormen voor de hedendaagse netwerkmaatschappij. Maar er zijn ook veranderingen gaande in de betaalbaarheid (bezuinigingen zijn onvermijdelijk) en opvattingen over de rol, taak en verantwoordelijkheid van de overheid(steun). De Wmo vormt een wettelijk kader waarin de gevolgen van deze ontwikkelingen voor de maatschappelijke ondersteuning - van overheidswege, door maatschappelijke organisaties (civil society) en door burgers onderling - zichtbaar worden. Centraal staat de eigen verantwoordelijkheid van de burger en zijn zelforganiserend vermogen.

Een actuele opgave voor de sociale professionals is daarbij het verbinden van informele (vrijwil-

lige, onbetaalde) en formele (professionele, betaalde) ondersteuning. De dringende vraag die daarbij aan de orde komt is wat en welk 'type' professional burgers nodig hebben om het heft in eigen hand te nemen, om zelf problemen te kunnen oplossen. Over welke kennis, vaardigheden en grondhouding dienen professionals te beschikken? Daarnaast is er de vraag naar hoe deze inzet van professionals te organiseren (management maatschappelijke organisaties) en hoe aan te sturen of te regisseren (lokale overheden).

De inhoudelijke kern van de Wmo beslaat (onder meer) twee inhoudelijke concepten: de eerder genoemde 'eigen verantwoordelijkheid' van de burger en de relatie tussen formele (betaalde, professionele) en informele (onbetaalde, vrijwillige) ondersteuning. De gemeente Utrecht (2010) zegt hierover bijvoorbeeld: 'Ons beleid is erop gericht mensen zo snel mogelijk weer verantwoordelijkheid te laten nemen voor hun eigen leven. En [...] het ondersteunen van eigen initiatief van de bewoner om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en anderen [...]. *Veranderingen in de samenleving en in de visie op de rol van de overheid daarin, vragen om een nieuwe benadering en uitvoering van het welzijnswerk.* De komst van de Wmo, veranderingen in de AWBZ en bezuinigingen op de overheidsfinanciën hebben invloed op de relatie en wederzijdse verwachtingen tussen burgers en overheid. Er wordt steeds meer beroep gedaan op het zelforganiserende vermogen van burgers (civil society). De overheid speelt een ondersteunende rol.'

Met het onderzoek in De Nieuwe Jutter proberen we zicht te krijgen op hoe deze beleidsdoelstelling zich verhoudt tot de dagelijkse praktijk. Op welke wijzen dragen burgers deze zo gewenste eigen verantwoordelijkheid?³ Wat hebben zij nodig en op welke wijze kan de (lokale) overheid dit mogelijk maken?

De beleidsopgave is paradoxaal: enerzijds moet de gemeente op afstand blijven en sturen, anderzijds hebben ze betrokkenheid en worstelen ze er mee hoe dat vorm te geven. Met dit onderzoek proberen wij door een inkijk te bieden in de belevingskant van zelfbeheer, bij te dragen aan handelingsopties voor lokale overheden om beleidsdoelstellingen te realiseren.

De gemeente Utrecht ontwikkelt momenteel binnen de Routekaart naar vernieuwend welzijn (Gemeente Utrecht, 2010) een visie op zelfbeheer. Hierbinnen geeft de gemeente invulling aan haar rol bij het mogelijk maken van het in zelfbeheer exploiteren van buurtcentra. De ervaringen van De Nieuwe Jutter zouden kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van deze visie.

Een vraag met betrekking tot de maatschappelijke ondersteuning die in 2010 centraal is komen te staan, is hoe effectief, betaalbaar en cliëntgericht is de Wmo? De roep om het zichtbaar maken van de resultaten en de kosten van sociale interventies wordt luider, zeker nu bezuinigingen onvermijdelijk zijn. Gemeenten en overheden willen hun budget besteden aan interventies waarvan bekend is dat ze werken en waarvan de effecten zijn vastgesteld. Landelijke instituten, zoals MOVISIE en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) springen in op deze behoefte door het ontwikkelen van een databank Effectieve interventies in de sociale sector (MOVISIE) en een databank Effectieve jeugdinterventies (NJI). In navolging van Steyaert e.a. (2010)⁴ biedt het onderzoek in De Nieuwe Jutter een alternatieve kijk op wat (niet) werkt en waarom.

3 Van Ossewaarde (2006) maakt duidelijk dat eigen verantwoordelijkheid kan worden gezien als 'vermogen', 'aansprakelijkheid', 'taak' en 'deugd'. De studie van Van Ossewaarde bevat een uitgebreide uiteenzetting van de betekenissen van eigen verantwoordelijkheid en hoe dit is terug te vinden in (sociaal) beleid.

4 Steyaert (2010) zet op overtuigende wijze uiteen dat er behalve wetenschap nog veel meer krachten zijn die de dynamiek op de werkvloer van de sociale sector en de keuze van professionals voor een bepaalde interventie beïnvloeden. Volgens Steyaert is er geen rechtstreekse lijn tussen inzicht in wat werkt en de toepassing ervan. Beroepsinnovatie is meer dan scherp krijgen in wat werkt in welke omstandigheden. Onderzoek in De Nieuwe Jutter biedt gelegenheid deze grenzen op te zoeken en te verkennen.

Gezien deze ontwikkelingen hopen wij, door zichtbaar te maken wat zich in De Nieuwe Jutter afspeelt bij te dragen aan de toekomst van de maatschappelijke ondersteuning

Aanleiding en opzet onderzoek

Het idee voor dit onderzoek is ontstaan in overleg met Titus Schlatmann, die als ondersteunend buurtpastor betrokken is bij buurthuis De Nieuwe Jutter. Het onderzoeksvorstel in wording is met hem besproken, evenals met de voorzitter van het bestuur van De Nieuwe Jutter, Theo van Wijk. Het uitgangspunt bij het uitvoeren van het onderzoek is dat we ons vastleggen op een visie op de thematiek, zoals eerder beschreven in deze inleiding. En niet op een vooraf vastgesteld plan dat volgens een bepaald stramien dient te verlopen. Het doel van het onderzoek is ervaringen optekenen, ervaringen delen en elkaar inspireren. Door in gesprek te gaan met betrokkenen ontstaat bij hen ook inzicht in wat wel en niet werkt bij (de ondersteuning van) burgerinitiatieven. Centraal staat het ontsluiten van aanwezige kennis van bewoners en professionals die betrokken zijn bij De Nieuwe Jutter. We inventariseren welke ontwikkelingen plaatsvinden in deze broedplaats en we sluiten zoveel mogelijk aan bij de aanwezige dynamiek.

Centrale onderzoeksvragen

Dit onderzoek gaat om de werking van sociaal initiatief waar eigen kracht tot ontwikkeling komt en wat mensen daarvoor nodig hebben, bijvoorbeeld aan (professionele) ondersteuning. De broedplaats die in dit onderzoek centraal staat is buurthuis in zelfbeheer De Nieuwe Jutter.

De volgende vragen komen in dit onderzoek aan bod:

- Op welke manier zien we dat in de praktijk de 'eigen verantwoordelijkheid' van burgers vorm krijgt?
- Hoe geven burgers vorm aan de eigen verantwoordelijkheid?
- Wat levert het de bewoners op? Wat zijn de ervaren opbrengsten?
- Wat hebben burgers nodig aan (professionele) randvoorwaarden?
- Welke elementen zijn aan te merken als kritische succesfactoren?

In de loop van het jaar bleek bijstelling van de vragen nodig te zijn. Een iets andere formulering van de vragen blijkt de kern beter te verwoorden. We hebben de vragen als volgt geherformuleerd:

- Wat is er voor nodig, zodat (kwetsbare) mensen zichzelf (weer) de moeite waard (blijven) vinden? Dat zij zich inzetten voor elkaar, om anderen en zichzelf te helpen?
- Wat is er voor nodig, zodat mensen kracht ontlenen aan het verbonden zijn, met zichzelf en met anderen? Hoe kunnen zij (opnieuw) hun plek in de maatschappij vinden?
- Wat zijn hiervoor de professionele randvoorwaarden?
- Wat hebben mensen nodig om hun leven (weer) in eigen hand te nemen?
- Onder welke omstandigheden lukt dat? Welke resultaten levert dat op, op individueel en op buurt- en samenlevingsniveau?

Presentiebenadering

De basis van de professionele ondersteuning, zoals de buurtpastor die biedt, ligt in de presentiebenadering. Presentiebeoefening laat zich in het kort als volgt omschrijven:

'Een praktijk waarbij de zorggever zich aandachtig en toegewijd op de ander betreft, zo leert zien wat er bij die ander op het spel staat - van verlangens tot angst - en die in aansluiting dáárbij gaat begrijpen wat er in de desbetreffende situatie gedaan zou kunnen worden en wie hij/zij daarbij voor de ander kan zijn. Wat gedaan kan worden, wordt dan ook gedaan. Een manier van doen, die slechts verwezenlijkt kan worden met gevoel voor subtiliteit, vakmanschap, met praktische wijsheid en liefdevolle trouw.' (www.presentie.nl)

Verantwoording methodiek van onderzoek

Net zoals dat de manier van werken in De Nieuwe Jutter zich al doende ontvouwt, zo ontvouwt zich ook het inzicht en de kennis daarover via dit onderzoek. De methoden die we gebruikt hebben om deze inzichten en kennis te ontsluiten, zijn geïnspireerd op de methodische kenmerken van de presentiebeoefening. Deze kenmerken worden in hoofdstuk vier verder toegelicht, maar komt er in het kort op neer dat de onderzoeker de betrokkenen volgt, bij hun geleefde leven is en de betekenis van de verhalen van iedereen met wie contact is erkent. De methoden zijn erop gericht zo min mogelijk belastend te zijn voor de in het buurthuis aanwezige personen. De dataverzameling heeft grotendeels plaatsgevonden via observatie en informele, spontane gesprekken. Er is gewerkt met wat zich aandienende. Daarnaast is schriftelijk materiaal (documentatie) bestudeerd.

Gedurende dit eerste onderzoeksjaar is de betekenis van de gevonden situaties en gehoorde verhalen een aantal keer met de klankbordgroep⁵ besproken in het licht van de onderzoeksvragen. De klankbordgroep bewaakt de inhoudelijke koers en voortgang van het project. Gezamenlijk is gereflecteerd op de bevindingen en zijn de onderzoekswerkzaamheden en de te hanteren werkwijzen vast-, dan wel bijgesteld, of zijn accenten verschoven. Deze tussenrapportage is ook op deze manier ontstaan: door een aantal keer de opzet, de inhoud en de vorm met elkaar te bespreken.

Deze tussenrapportage biedt vooral impressies vanuit belevingen. We zijn niet uitgeweest op volledigheid en hebben ook niet geturfd. Het biedt een blik op het functioneren van een buurthuis in zelfbeheer vanuit een binnenperspectief. Bovendien laat het de betekenis zien voor iedereen die, direct of meer op afstand, betrokken is bij De Nieuwe Jutter: de vrijwilligers, de bezoekers, de professionele ondersteuning, stichtingsbestuur en (lokale) beleidsmakers. De tekst bevat citaten en voorbeelden waarin namen van personen voorkomen. De verhalen en personen zijn op waarheid gebaseerd, hun namen gefingeerd.

Leeswijzer

Deze publicatie is het verslag van het eerste jaar van een beoogde vierjarige zoektocht naar de werking van sociaal initiatief, duurzame betrokkenheid bij de samenleving en de daarvoor benodigde professionele randvoorwaarden.

Het betreft hier opgetekende verhalen, een geschiedenis van binnenuit. Dit onderzoek is interessant voor iedereen die (beroepsmatig) betrokken is bij het ontwikkelen van mens en samenle-

5 De klankbordgroep bestaat uit Titus Schlatmann (ondersteunend buurtpastor De Nieuwe Jutter) en Theo van Wijk (voorzitter bestuur De Nieuwe Jutter). Deze klankbordgroep is later uitgebreid met Lonnie Ploegmakers (vrijwilligster). Voor het vervolg van dit onderzoek is de klankbordgroep uitgebreid met Jan Vesters (gemeente Utrecht).

ving, en niet in de laatste plaats voor beleidsmakers en bestuurders van instellingen en overheden. De verhalen en onze duiding daarvan bieden handvatten voor het ontwikkelen van nieuw beleid.

Hoofdstuk twee brengt de ontwikkelingen die geleid hebben tot het ontstaan van De Nieuwe Jutter in kaart. Het derde hoofdstuk brengt de dagelijkse praktijk van De Nieuwe Jutter in beeld. Deze twee hoofdstukken zijn voorzien van tussentijdse lessen uit of duidingen van opgetekende gebeurtenissen en verhalen. Deze komen terug in hoofdstuk vier: Naar eerste gedachten over receptuur. Hierin verwoorden we de bevindingen van het eerste jaar van de ontwikkelingen in De Nieuwe Jutter. We relateren deze bevindingen aan een aantal theoretische inzichten en proberen de eerste resultaten daarmee te duiden. Hoofdstuk vier sluiten we af met een opmaat naar de voortzetting van dit onderzoek en met het formuleren van vragen voor vervolg.

2 Ontwikkeling De Nieuwe Jutter: jaren negentig – 2008

‘Buurthuis ‘De Jutter’ in de Rivierenwijk moest dicht. Door de opening van een nieuw buurtcentrum in de Noordzeestraat werd ‘De Jutter’ volgens de gemeente overbodig. Daar dachten de gebruikers van het buurthuis heel anders over. Geholpen door buurtpastor Titus Schlatmann zorgden zij niet alleen voor het behoud van hun buurthuis, maar namen zij ook het beheer in eigen handen. Bo-Ex omarmde het initiatief door het buurthuis te kopen en een facelift te geven. Op 11 september 2008 opende Prinses Máxima ‘De Nieuwe Jutter’.

(Jaarverslag 2008 Bo-Ex)

De geschiedenis die leidt tot het ontstaan van De Nieuwe Jutter ontkiemt op vier verschillende plekken. (1) Buurthuis de Jutter, waar lange tijd welzijnsorganisatie Doenja actief was, (2) 't Trefpunt, een kleiner buurthuis waar diverse initiatieven van bewoners een plek hadden, (3) buurthuis de Heycop, waar door de weeks activiteiten van een welzijnsorganisatie plaats vonden. In de weekenden organiseerde de Marokkaanse zelforganisatie Tamount hier activiteiten voor vooral jonge Marokkanen. Later was het voormalig Roc aan de Onyxweg (4) de uitvalsbasis voor Tamount en Huurdersvereniging Maasplein.

1 De Jutter

De Nieuwe Jutter is een pand gelegen aan de Amerhof 66 in de Utrechtse Rivierenwijk. Het is geopend in 1981 en heeft lange tijd dienst gedaan als buurthuis De Jutter. Welzijnsorganisatie Doenja heeft hier jarenlang activiteiten georganiseerd voor bewoners van Rivierenwijk.

Voeling en worteling in de buurt

De Nieuwe Jutter heeft zijn wortels in de buurt. Het heeft kunnen opbloeien omdat de betrokken vrijwilligers zonder uitzondering een binding hebben met Rivierenwijk. Ze wonen er al lange tijd, zijn om uiteenlopende redenen aangewezen op nabijgelegen voorzieningen en hebben behoefte aan contact in de directe omgeving. Mensen voelen zich verbonden, betrokken en belanghebbend bij de activiteiten en de plek. Dat laten zij zich niet zomaar 'afnemen'. De bereidheid van de vrijwilligers om dit proces aan te gaan, is mede hieraan te danken.

2 De gezamenlijke comités en 't Trefpunt

De gezamenlijke comités in Rivierenwijk zijn in de loop van de jaren negentig ontstaan. Deze mensen hebben zich georganiseerd rondom activiteiten die hen voor hen belangrijk en relevant zijn. Ze hebben hun passie ontdekt en zijn gestimuleerd daar iets mee te doen door een nieuw type buurtwerker die begin jaren negentig vanuit particulier initiatief in de wijk is gekomen: de buurtpastor.

Buurtpastoraat

'Ik ben in 1992 begonnen in de Rivierenwijk. Ik kreeg een aanstelling met een bijzondere opdracht, vanuit het Rooms-katholieke decanaat Utrecht. Samen met een collega zijn we in twee wijken in Utrecht aan de slag gegaan om op andere manier invulling te geven aan het pastoraat. De wijk waar mijn collega is gaan werken is de Daaldijksebuurt in Pijlsweert, en ik ben in de Rivierenwijk begonnen. De keuze voor de wijken was eigenlijk vrij willekeurig. Voor de vitalisering van de kerk is het nodig om nieuwe vormen van pastoraat te ontwikkelen. Het werken vanuit bestaande plekken werkt niet meer. We wilden iets nieuws ontwikkelen. Hoe kunnen we een manier van werken ontwikkelen voor mensen die niet in beeld zijn bij de parochies, maar die 'verloren lopen'? Op welke manier kunnen we iets betekenen voor deze mensen vanuit de kerk in de stad? Het is een vorm van kerkelijke presentie. We zijn in het voorjaar van 1993 daadwerkelijk de straat opgegaan, zonder agenda, zonder loket, om mensen te ontmoeten en met ze te praten. We kwamen tijd en aandacht brengen. We wilden aanwezig zijn, betrouwbaar en trouw zijn, bekend worden. Op den duur werd ik bij mensen thuis uitgenodigd en ben ik ook een vertrouwenspersoon geworden. In de jaren daarna ('95/'96) hebben zich groepjes gevormd. Ik kwam erachter wat de mensen bezig hield en wat ze graag wilden doen. Ik stimuleer de mensen, ik enthousiasmeer, ondersteun. Ik werd een veilig terugvalpunt, een vrijplaats ook. Ik ben niet helemaal een deelnemer, ik ben boventallig. Je kan bij mij mopperen, enthousiast zijn ergens over, om raad vragen. Ik praat het niet verder, ik probeer vertrouwen en veiligheid te brengen. Ik ben vanuit particulier initiatief in de wijk komen werken. Ik voldoe niet aan het traditionele beeld van een pastoor. Ik ben anders en eigenlijk niet in te delen.'

De thuisbasis voor de bewonerscomités is lange tijd het kleinschalige buurthuis 't Trefpunt. In 2006 won dit buurthuis het Gouden Appeltje van Oranje. In die tijd bleek al dat deze ruimte te klein werd.

Gouden Appeltje van Oranje voor 't Trefpunt van Stichting Ruimte voor de Buurt, Utrecht

't Trefpunt is een ontmoetingsplek in de Utrechtse Rivierenwijk waar buurtbewoners met een smalle beurs of weinig sociale contacten kunnen samenkomen voor activiteiten die zij zelf organiseren. Een gevarieerde groep van bijna 100 mannen en vrouwen, jong en oud vinden er een luisterend oor, gezelligheid en saamhorigheid. Alle activiteiten ontstaan spontaan uit ideeën van buurtbewoners. Inmiddels heeft een aantal formele en informele clubs een thuishaven gevonden in Het Trefpunt en is het een broedplaats geworden voor allerlei buurtinitiatieven. Daarnaast gaan buurtbewoners bij elkaar op de koffie, brengen bezoekjes aan zieke buurtgenoten of gaan samen een avondje uit.
Bron: www.oranjefonds.nl

3 De Heycop

De Marokkaanse zelforganisatie Tamount is begin jaren negentig ontstaan. Aanvankelijk hadden zij geen eigen ruimte en gebruikten in het weekend ruimtes in buurthuis de Heycop in de nabijgelegen Dichterswijk. Dit buurthuis werd, net als de Jutter, gerund door het welzijnswerk. De activiteiten vonden door de weeks plaats. Op zaterdag en zondag werkte vrijwilligers van Tamount (dit waren toen allemaal mannen, de zogenaamde buurtvaders) voor zo'n 200 kinderen. Zij organiseerden diverse activiteiten in de beschikbare groepsruimten en de gymzaal. Vrijdagavond voor het weekend werden alle ruimten eerst schoongemaakt en zondagmiddag weer schoon opgeleverd voor het gewenste gebruik van het buurthuis vanaf maandagmorgen. De huidige voorzitter van het bestuur van de Nieuwe Jutter stuitte op deze situatie tijdens een onderzoek dat hij in 1989 deed in opdracht van de afdeling Welzijn van de gemeente Utrecht naar de gebruiks- belevings- en toekomstwaarde van de maatschappelijke voorzieningen in de stad. Na verloop van tijd, vertrouwen winnen duurde even, werd duidelijk wat deze vaders werkelijk deden in deze weekenden: het begeleiden van en contact houden met jonge kinderen. Met de oudere kinderen hadden ze dit contact al verloren. Ze wilden voorkomen dat ze deze verbinding met hun jongere kinderen ook zouden kwijt raken. Dat verhaal heeft de huidige voorzitter van De Nieuwe Jutter gemotiveerd zich langdurig vrijwillig te blijven inzetten. Hij deed dit samen met een beleidsmedewerkster van de afdeling Welzijn van de gemeente Utrecht, die zich hiervoor eveneens in haar vrije tijd heeft ingezet.

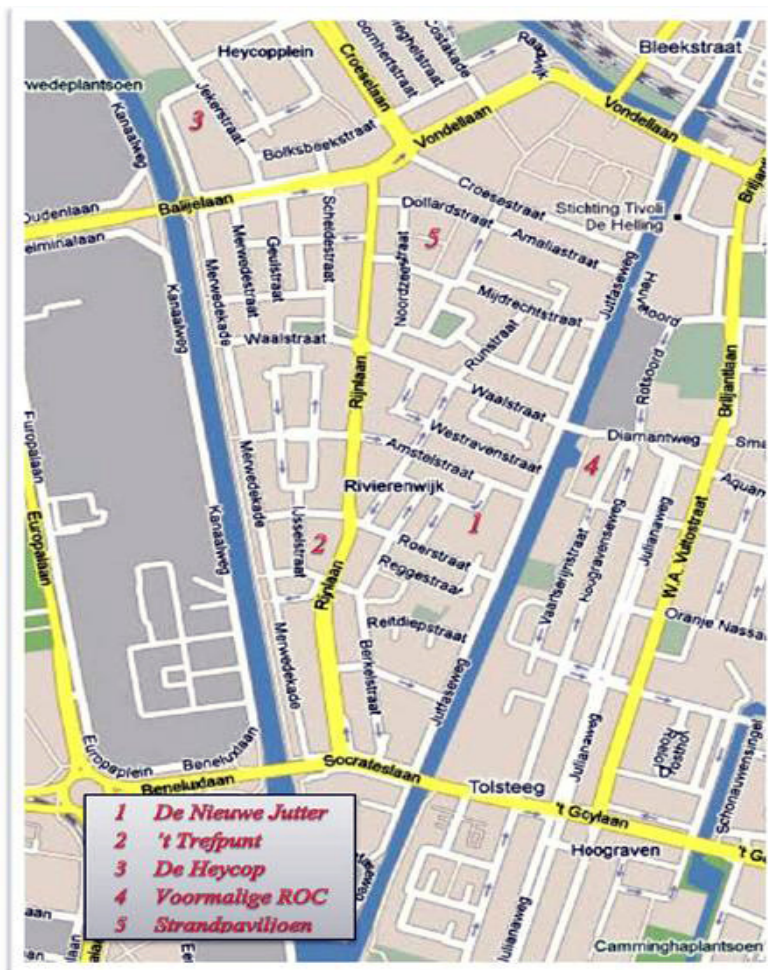
De aankondiging van de welzijnsorganisatie om de Heycop te willen verbouwen en daar een project te starten met 'eigen' jongerenwerkers, betekende feitelijk dat Tamount niet langer een plek had in de Heycop. Dat waar de Marokkaanse vaders mee bezig waren, wilde de welzijnsorganisatie nu zelf gaan doen. De welzijnsorganisatie zag geen kans om alternatieve ruimte te bieden aan Tamount.

4 Onyxweg

De voorzitter heeft voor Tamount een nieuwe plek gezocht en gevonden. Een voorwaarde was wel dat zij de ruimte gingen delen met een andere club, namelijk huurdersvereniging Maasplein. Zij hadden ook behoefte aan ruimte, want zij functioneerden vanuit de huiskamer van hun voorzitter.

Aan de Onyxweg vond de voorzitter van de huidige Nieuwe Jutter ruimte in een voormalig ROC gebouw. Er was een kleine subsidie van de gemeente beschikbaar. Als vrijwilliger heeft de huidige voorzitter van De Nieuwe Jutter dit traject samen met de genoemde beleidsmedewerkster van de afdeling Welzijn van gemeente Utrecht gecoacht en begeleid. Hoe werkt dat, twee clubs met een totaal verschillende achtergrond, die gedwongen worden om samen op te trekken en een eigen plek te beheren? Dit is stap voor stap en met de nodige wrijvingen ontstaan. De clubs regelden het beheer zelf en na verloop van tijd organiseerden ze samen activiteiten. Langzaam werd het 'eigen'. Ze zijn met kleine interventies geholpen om met elkaar in contact te komen.

Plattegrond

Start behoud de Jutter

In 2005 ontstaat onrust rondom de Jutter, want sluiting dreigt. De voormalige Prinses Ireneschool aan de Noordzeestraat wordt omgebouwd tot een vrijetijdscentrum, het huidige Strandpaviljoen. In dit nieuwe centrum zet Doenja haar activiteiten vanuit andere locaties (Dienstencentrum Spaar-
nestraat, Buurthuis De Jutter en ook jongerencentrum Heycop) voort.

Maar ook de activiteiten van Stichting Tamount, de huurdersvereniging Maasplein en een aantal buurtinitiatieven (zoals een Jeugdcomité, kaartclub, toneelclub, kledingactie en buurtkrant) zouden hier een onderkomen moeten krijgen. Deze gezamenlijke comités, de huurdersvereniging en Stichting Tamount waren er niet gerust op dat er voor iedereen een plek zou zijn in het nieuwe pand. Bovendien waren zij behoorlijk gehecht geraakt aan hun stek in de Jutter, zodat ze sluiting niet zomaar wilden accepteren. Toen in datzelfde jaar inderdaad duidelijk werd dat de welzijnsorganisatie de Jutter zou afstoten, zijn Tamount, de gezamenlijke comités en de huurdersvereniging Maasplein in 2005 bij elkaar gaan zitten om te bespreken of ze niet zelf de Jutter konden open houden.

Het was een doorontwikkeling van het zelfbeheer op kleine schaal waarmee Tamount en de huurdersvereniging in het ROC-pand aan de Onyxweg ervaring hadden opgedaan. Tegelijkertijd was het een doorontwikkeling het verwerven van een eigen plek van de diverse bewonersinitiatieven. De buurtpastor, als coördinator van de gezamenlijke comités, was bij deze gesprekken aanwezig. Hij zegt hierover: *‘Dat was niet alleen iets van mij of van de bewoners, maar dat kwam zo samen. Dit was ook het moment waarop een aantal mensen zei: ‘dat lukt niet’. Maar toen heb ik gezegd: ‘je weet nooit.’* Vanaf dat moment is de bal gaan rollen en is de initiatiefgroep de Jutter in gang gezet.

Broedplaats van ontmoeting en verbinding ontstaat en gecreëerd

De verbinding van Tamount met de gezamenlijke bewonersgroepen van Rivierenwijk was opnieuw, net als het samengaan van Tamount en de huurdersvereniging, een broedplaats voor (interculturele) samenwerking. De vraag die gesteld werd door bestuursvoorzitter is: *‘Is er de wil om het samen te doen? Je kan niks opleggen. Ontmoeting moet individueel plaats vinden, mensen moeten elkaar gaan waarderen in de ontmoeting. Een Iftarmaaltijd is daar een gelegenheid toe. Het gaat stapje voor stapje. Respecteer dat iedereen zijn eigen ding doet. Maar er is de wil om elkaar te leren kennen. Het onvermogen om met elkaar om te gaan, wat ze zien op straat, dat willen mensen niet. Ze willen hier leren hoe het anders en beter kan. Dat is moeilijk’.* Door groepen met uiteenlopende achtergronden met elkaar te confronteren en te ondersteunen in hun (noodzakelijke, gedwongen) samenwerking, is welbewust een broedplaats ontstaan waarin uitproberen van hoe ontmoeting en verbinding werkt.

Met een brief aan de gemeente (wethouders en gemeenteraad, 25 mei 2005) is het voorstel gedaan om De Jutter open te houden door het in zelfbeheer nemen. Een lang traject is gestart waarin mensen die betrokken zijn bij De Jutter, hun activiteiten, de wijk, maar vooral ook bij elkaar, strenden voor het behoud van hun plek in de Jutter.

Op 29 augustus 2005 heeft overleg met de gemeente plaatsgevonden. Daar is besloten om als collectief een brief te sturen aan de directeur van Doenja Dienstverlening. In deze brief presenteert het collectief een overzicht van de dagdelen en ruimtebehoefte die noodzakelijk zijn voor de huidige activiteiten. Ze verzoeken Doenja deze ruimte ter beschikking te stellen zodat zij hun activiteiten kunnen voortzetten en *‘hopelijk zelfs uitbreiden’* (brief 20 september 2005). Het verzoek is gedaan met idee De Jutter later, bij wijze van experiment, in bruikleen te geven aan het collectief van betrokken bewonersorganisaties in de wijk.

Doenja

In november 2005 stuurt de directeur van Doenja een positieve reactie op de optie om De Jutter voor buurtbewoners organisaties te behouden. Hij ziet in dat de nieuwe locatie niet alle activiteiten kan herbergen en hij wil zelf ook gebruik kunnen blijven maken van De Jutter mocht dan nodig zijn. In januari 2006 stelt Doenja een schema op voor het huisvesten van activiteiten van bewonersorganisaties en -verenigingen Rivieren-Dichterswijk in het pand Noordzeestraat. Opmerkelijk van dit overzicht is dat het pand aan de Noordzeestraat voldoende mogelijkheden voor bewonersgroepen biedt. Nadeel is wel dat zij zich moeten schikken in de welzijnsprogrammering. Bovendien zijn er geen kantoorfaciliteiten en slechts beperkte vergaderruimten. Nergens rept Doenja expliciet over de eerder door hen uitgesproken wens om gebruik te maken van De Jutter voor grootschaliger activiteiten.

Inmiddels in de initiatiefgroep De Jutter volop actief en heeft een voorstel gemaakt voor de opzet van de overlegstructuur (april 2006). Vanaf mei 2006 maakt de initiatiefgroep notulen, waardoor (een belangrijk deel van) de ontwikkeling op schrift is gesteld. De buurtpastor treedt nu op als een soort secretaris van de initiatiefgroep.

In september 2006 ontstaat er een vervelende situatie (brief aan corporaties 21 september 2006) omdat de tijdelijke onderkomens (Onyxweg) van de huurdersvereniging en stichting Tamount per 15 september zijn gesloten. Er is een acuut gebrek aan ruimte voor activiteiten, maar ook voor de opslag van materialen. De initiatiefgroep doet, nadat inspanningen van de gemeente en Doenja niets hebben opgeleverd, nu een dringend beroep op drie woningcorporaties om mee te zoeken naar creatieve oplossingen voor dit probleem. In ieder geval voor de overbruggingsperiode tot aan de verhoopde overdracht van De Jutter aan het collectief in het najaar van 2007.

De Jutter op de kaart

De Jutter wint in Utrecht aan bekendheid. Ze zijn opgenomen in het programma Passie voor Utrecht (mei 2006) en artikeltjes verschijnen in bijvoorbeeld het wijkblad De Rivierwijker (februari 2007).

De kans wordt steeds groter dat De Jutter in beheer komt van het collectief van bewonersorganisaties. Een van de belangrijkste verschillen met het pand aan de Noordzeestraat is volgens een betrokken bewoonster de laagdrempeligheid: *'Een buurthuis is een búurthuis: een huis van de buurt voor de buurt. Zo heb ik het altijd geleerd. Ik wil dat iedereen naar mij toe kan komen en moet kunnen zeggen: 'Hé Els ik heb een verjaardag binnenkort, maar we hebben nogal een grote familie, kan dat niet bij jullie in de Jutter?'*

Gebruik De Nieuwe Jutter steeds intensiever

In het voorjaar van 2007 verschijnt voor de eerste keer een gebruikersschema voor De Nieuwe (!) Jutter. De ruimtes en dagdelen zijn veelal gevuld, door biljarters, darters, kaartclub, dansactiviteiten, een Turkse vrouwengroep. Ook Stichting Tamount benut ruimten voor haar activiteiten: huiswerkklassen voor kinderen op zaterdag en zondag, en inloop tijdens alle avonden voor onder meer de buurtvaders. De initiatiefgroep komt nu regelmatig bij elkaar. Vooral beheerplannen hebben in deze tijd de aandacht: barbeheer, gebruik van de ruimtes door de verschillende groepen, wat te doen met onbekende groepen en hoe kan een poule van betrouwbare vrijwilligers worden gevormd aan wie het beheer (zoals sleutelbeheer, consumpties afrekenen en de boel netjes achterlaten) wordt toevertrouwd. Hoe kan de 'open inloop', waaraan veel behoefte is vanuit de buurt,

georganiseerd worden? Welke ruimte krijgen de biljarters? Ook de zaalverhuur en de inkomsten daaruit is een punt waarover de initiatiefgroep met elkaar spreekt en beslissingen moet nemen. Verder vindt de initiatiefgroep dat het pand een opknappbeurt nodig heeft. En de wens is om de keuken te professionaliseren.

Ondertussen gaan de activiteiten in de Jutter door, op 5 oktober 2007 bijvoorbeeld organiseren Stichting Tamount en de Nederlandse Moslimraad in samenspraak met de wijkcomités en wijkkerken een Iftarmaaltijd. In oktober 2007 worden de activiteiten van Tamount volledig in de Jutter geplaatst, want de Heycop is nu echt dichtgegaan. Dat veroorzaakt capaciteitsproblemen in de Jutter, omdat er tegelijkertijd ook jongerenactiviteiten van Doenja moeten gaan plaats vinden. Na veel puzzelen vindt de initiatiefgroep een oplossing. Als in de (Nieuwe) Jutter het computerlokaal klaar is, ontstaat er meer lucht.

Bo-Ex

In juli 2007 wordt duidelijk dat woningcorporatie Bo-Ex serieus werk maakt van de aankoop van het pand waarin De Jutter zit. De onderhandelingen met de gemeente zijn in volle gang en duren een aantal maanden. Bo-Ex hecht waarde aan het initiatief om tot zelfbeheer voor en door bewoners te komen. Per 1 mei 2008 koopt Bo-Ex het pand aan. De betrokkenheid van Bo-Ex breidt zich uit, want na de opening van De Nieuwe Jutter in september 2008 houdt de beheerder van seniorenwoningen in de buurt drie ochtenden in de week spreekuur in De Nieuwe Jutter. Bo-Ex ondersteunt de vrijwilligers, waar mogelijk, met allerlei praktische zaken die samenhangen met het pand.

Stichting De Nieuwe Jutter

De initiatiefgroep constateert in de zomer van 2007 dat er nu ook haast gemaakt moet worden met de oprichting van Stichting De Nieuwe Jutter. Op 4 oktober 2007 vindt de eerste bijeenkomst plaats van potentiële bestuursleden van de Stichting De Nieuwe Jutter in oprichting, mede bij elkaar gebracht door facilitering van advocaat Bernard Tomlow. De voorzitter is (architect en organisatieadviseur) adviseur maatschappelijke en stedelijke vernieuwing. Een balans tussen mensen met uiteenlopende achtergrond is van groot belang geacht. Het is gelukt om mensen met financiële kennis (Rabobank), corporatieachtergrond, maar ook een allochtone zelfstandige ondernemster bereid te vinden in het bestuur plaats te nemen. De laatste had een ijssalon in de (nabijgelegen) wijk die een sociale ontmoetingsfunctie had voor mensen in de wijk. Enkele jaren geleden is zij door een ongeval om het leven gekomen. De vacature die daardoor is ontstaan in het bestuur is nog niet opgevuld.

Vanaf het begin af aan is er aandacht voor een goede verhouding en communicatie tussen het bestuur van de stichting en de gebruikersraad (of initiatiefgroep, later zal dit de beheergroep gaan heten).

Begin 2008 is stichting De Nieuwe Jutter opgericht. De stichting is verantwoordelijk voor het behartigen van de randvoorwaarden en om als rechtspersoon namens de buurtgroepen naar buiten toe te kunnen optreden. De stichting is de officiële huurder van het pand van Bo-Ex namens de buurt en (het bestuur van de stichting) heeft vooral een ondersteunende functie: beheer van de algemene rekening, het schrijven van de officiële brieven en het starten en onderhouden van contracten met nutsbedrijven. Het bestuur zit op afstand. De Nieuwe Jutter is een initiatief van, door en voor bewoners en het bestuur wil dit mogelijk maken. De beheergroep is het dagelijkse bestuur. Om de verbinding te leggen tussen de dagelijkse praktijk en het bestuur is de buurtpastor

als intermediair aanwezig bij de bestuursvergaderingen. Deze vinden ongeveer zes keer per jaar plaats.

Ook houdt het bestuur van de stichting zich bezig met de continuïteit en de lange termijn visie. Op dit moment bestaat het bestuur van De Nieuwe Jutter uit een oud-werknemer van Mitros, een werknemer van de Rabobank en het locatiehoofd van de SBWU Rivierenwijk. De voorzitter is architect en organisatieadviseur.

Rol en positie bestuur: faciliterend en op afstand

De positie van het bestuur en de rol die zij voor zichzelf innemen is ondersteunend aan de ontwikkelingen die plaats vinden rondom De Nieuwe Jutter. Het bestuur staat ten dienste van de beheergroep. Ook de samenstelling van is belang, het zijn betrokken personen met de juiste contacten, zoals bij de gemeente en de woningcorporatie.

Buurthuizen voor de buurt

Een ontwikkeling die tegelijk oploopt met het ontstaan van De Nieuwe Jutter is dat in 2006 in de gemeenteraad de motie Buurthuizen voor de buurt is aangenomen. De achterliggende gedachte is hoe buurthuizen zich kunnen ontwikkelen tot community-centra en meer van de buurt kunnen worden. De Nieuwe Jutter is door de gemeente aangemerkt als onderdeel van een pilot in dit verband. Aanvankelijk is er enige twijfel over deze mogelijkheid, omdat de initiatiefgroep het niet als een keurslijf wil ervaren, maar als kans. Onder die voorwaarde gaan ze akkoord met het idee van de pilot.

In mei 2008 doet stichting De Nieuwe Jutter een verzoek aan de gemeente voor subsidie. Daarbij verwijzen zij naar het verzoek van de gemeente in 2006 om de plannen van toen uit te werken met betrekking tot zes punten: (1) ondersteuning door andere maatschappelijke partners, ook financieel, (2) financiële onderbouwing, (3) uitvoering van het zelfbeheer op basis van vrijwilligheid, (4) vormgeven van de samenwerking tussen de diverse groepen, (5) gebruik door andere bewonersgroepen uit Rivierenwijk, (6) opzet voor evaluatie van de uitvoering (jaarlijks). Op al deze punten geeft het bestuur een toelichting.

De Nieuwe Jutter gaat door op de ingeslagen weg. Over resultaten van deze pilot is na twee jaar weinig bekend. Bij navraag bij de gemeente (oktober 2010) blijkt een aantal buurthuizen te hebben geëxperimenteerd. Ze zijn bijvoorbeeld meer 'vraaggericht' gaan werken en buurtbewoners hebben meer zeggenschap gekregen over wat er in hun buurthuis gebeurt. Deze bevindingen zijn echter opgetekend uit verhalen. Een (schriftelijk) evaluatieverslag ontbreekt.

Gebruik van De Nieuwe Jutter blijft zich ontwikkelen

In het najaar van 2007 is volop beweging en de vrijwilligersspoule is gevormd. Omdat de initiatiefgroep iedere dag open inloop mogelijk wil maken, is het nodig om telkens met twee personen het beheer te doen, in ieder geval de middagen en de avonden. De biljarters komen met twee afgedekte tafels. Hierdoor kan de ruimte op andere momenten ook voor andere activiteiten gebruikt worden. Er komen volop aanvragen binnen van groepen die gebruik willen (blijven) maken van de Jutter: de dansschool, de Turkse vrouwen, gymnastiekclub, darters, toneelgroep van de huurdersvereniging.

De initiatiefgroep staat open voor elk initiatief, bespreekt de mogelijkheden met elkaar en of ze er vertrouwen in hebben. Meestal is dit het geval en wordt een mogelijkheid gevonden. Toch zijn er ook initiatieven die ze beter vinden passen in het nieuwe pand van Doenja, zoals de toneelgroep of een kickbox-groep. Ook zaken als vergunningen, calamiteitenplan, verzekeringen komen allemaal langs in het najaar van 2007.

Zaalhuur?

Een discussiepunt in de beheergroep is of ze zaalhuur moeten vragen aan de groepen die gebruik maken van De Nieuwe Jutter. Na lang beraad besluiten ze om dit (in ieder geval) het eerste jaar niet doen. De inzet is om in dat jaar het pand zoveel mogelijk te laten vollopen met niet-commerciële

activiteiten uit de buurt. De verhuur aan particulieren is een ander punt, want ze krijgen veel verzoeken voor een zaaltje om een feestje te kunnen vieren. De initiatiefgroep besluit dit mogelijk te maken, zonder dat mensen verplicht zijn drank aan de bar af te nemen: ze mogen hun eigen drank meenemen. Al gaande weg blijkt dat organisaties die gebruik (gaan) maken van De Nieuwe Jutter ten behoeve van buurtbewoners wel een bedrag voor het gebruik van ruimtes in De Nieuwe Jutter betalen, zoals de kinderopvangorganisatie, dansschool en de SBWU. Zo zijn in de loop van de tijd de volgende twee vuistregels ontstaan: (1) vaste buurtactiviteiten hebben in principe altijd voorrang op de verhuur van de zalen, tenzij in overleg anders wordt afgesproken, (2) buurtactiviteiten kunnen in principe altijd kosteloos plaatsvinden, dus zonder huurbetaling. *‘Wij hoeven niet zelf van alles aan te bieden; we willen hier een gratis gastvrije plek zijn en blijven, waar we voortdurend iets nieuws vanuit de buurt willen laten ontstaan. Dat mag hier, en kan hier.’ (Meerjarenplan De Nieuwe Jutter, 2009)*

De huurdersvereniging

De positie van de huurdersvereniging is steeds minder prominent. Tijdens de voorbereidingen van De Nieuwe Jutter heeft de huurdersvereniging een stapje terug gedaan wegens de hoge leeftijd en afnemende gezondheid van hun vrijwilligers.

In onderling overleg hebben zij besloten dat ze niet mee vergaderen met de beheergroep. Als de initiatiefgroep advies wil van de huurdersvereniging vragen ze hen bij de vergadering aan te schuiven. In februari 2008 blijkt uit een bericht in het stadsblad dat ze een nieuw onderkomen krijgt in de schuur van speeltuin de Zandloper. Dit zou volgens het bericht ook een onderkomen voor de buurt moeten zijn. De initiatiefgroep heeft geen uitnodiging gehad. Dat betreuren zij. Uiteindelijk is de huurdersvereniging hiermee definitief afgehaakt als samenwerkingspartner in De Nieuwe Jutter.

Opknappplannen

De opknappplannen van de Jutter krijgen ook steeds meer vorm. De Computers (van Doenja) wil de initiatiefgroep proberen te behouden. De buurtpastor doet een aanvraag bij het Oranjefonds voor de aanschaf van nieuwe inventaris zoals kasten, tafels, stoelen en een muziekinstallatie. Ook komt er een initiatief van de dansschool om de grote zaal op te knappen. De initiatiefgroep vindt dit een goed idee. Ook de keuken krijgt de gewenste opknappbeurt en professionele horeca apparatuur wordt geplaatst.

Dansschool

De dansschool maakt veel gebruik van de grote zaal in de Jutter. De dansschool biedt activiteiten voor de buurt, maar heeft ook een commercieel tintje. Daar is het vragen van een huurprijs passend volgens de initiatiefgroep. Ze komen dan ook een huurprijs overeen. Dit blijkt toch minder eenvoudig dan gedacht. In februari 2008 bezoekt Petra van de dansschool de initiatiefgroep. Ze is in dienst bij Doenja als kinderwerker. Een deel van haar activiteiten gaat naar het pand in de Noordzeestraat, maar met de danslessen wil ze in de Jutter blijven. *‘Het loopt hier lekker en er is een grote zaal’.*

Van de huidige deelnemers komt 80 % uit Rivieren-dichterswijk, vooral op woensdagmiddag. Op dit moment betalen de kinderen/deelnemers gemiddeld een bedrag van €2,50 per les. Als Petra los van Doenja in de Jutter blijft, vervalt de subsidie die Doenja er voor geeft. Daardoor worden de lessen voor de kinderen anderhalve euro duurder. Hoewel dat nog steeds geen commerciële prijs is, is dit een forse verhoging. Ze wil graag les kunnen blijven geven aan de kinderen uit de buurt, en dan zo goedkoop mogelijk. Ze wil de kinderen laten zien hoever ze kunnen komen (zoals het Demoteam). De goedkoopste optie voor de kinderen is wanneer Doenja de lessen kan blijven geven in de Jutter. Lukt dat niet, dan kan de lesprijs alleen laag blijven wanneer De Nieuwe Jutter geen

zaalhuur vraagt. Overigens nemen ouders van kinderen wel wat drankjes aan de bar, dit betekent ook inkomsten voor De Nieuwe Jutter.

Vrijwilligersprijs

Intussen hebben de vrijwilligers van De Nieuwe Jutter in oprichting de Vrijwilligersprijs van de gemeente Utrecht gewonnen. Naast een kunstwerk dat in De Nieuwe Jutter komt te hangen, hoort daar een bedrag bij van 1.500 euro. Daarvoor wordt in februari 2008 een etentje georganiseerd voor alle vrijwilligers, als blijk van dank en waardering voor elkaar.

Beheergroep wordt spil in de dagelijkse praktijk

De initiatiefgroep krijgt met een aantal praktische zaken te maken: de aanschaf van een kassa, een goede koffiezetter en het al dan niet inrichten van een rokersruimte (die er uiteindelijk niet komt). De maandelijkse vergaderingen gaan onder meer over de openingstijden, sleutel- en alarmbeheer, barbeheer, toezicht, opknop en inrichting, verzoeken om ruimte van andere groepen, afstemming van alle activiteiten op elkaar in een weekprogramma, samenwerking op de werkvloer vooraf en na afloop van activiteiten, interne communicatie, conflicten en misverstanden, dagelijkse inloopmogelijkheid en bereikbaarheid. De organisatie van het geheel ontwikkelt zich en krijgt steeds meer vorm. De initiatiefgroep is zich in de loop van de tijd beheergroep gaan noemen en vormt de spil van het zelfbeheer. Al werkenderwijs is deze organisatiestructuur ontstaan (zie schema april 2008). Er is nu een stichting, een beheergroep, deeltaakgroepen (waaronder een bouwgroep die de opknop van het pand gaat begeleiden en een barploeg) en natuurlijk de activiteiten in zelfbeheer door comités en clubs en de aanwezigheid van de ambulante ondersteuner (de buurtpastor). Huis- en gedragsregels van De Nieuwe Jutter verschijnen eind 2008 in definitieve vorm.

Organisatiestructuur laten ontstaan

Om alle praktische zaken die op de initiatiefnemers afkomen in goede banen te leiden, is gaandeweg de huidige organisatiestructuur ontstaan. Deze structuur is gebaseerd op de behoefte van de bewonersgroepen, en niet van bovenaf opgelegd of bedacht. Dit draagt bij aan het gevoel van eigenheid dat de betrokkenen ervaren.

Betrokkenheid maatschappelijke organisaties

In de loop van 2008 benadert De Nieuwe Jutter ook de twee andere corporaties in de wijk. Zij blijken bereid een financiële bijdrage te leveren aan De Nieuwe Jutter, namelijk tien euro per woning.

De Nieuwe Jutter blijft ook ruimte bieden aan de bestaande kinderopvang in deze wijk. De kinderopvangruimten worden gehuurd door een kinderopvangorganisatie. Dagelijks komen hier kinderen na schooltijd naar de buitenschoolse opvang. Het Wijkbureau Zuidwest levert tevens een financiële bijdrage via het wijkleefbaarheidsbudget voor de verhuizing van biljarttafels naar De Nieuwe Jutter, en andere eenmalige kosten, zoals bijzondere activiteiten in het kader van bijvoorbeeld een wijkfeest.

Stichting Beschermde Woonvormen Utrecht

Een belangrijke ontwikkeling en nieuwe partner in het geheel is de Stichting Beschermde Woonvormen Utrecht (SBWU). De SBWU is al betrokken bij De Nieuwe Jutter, omdat een vertegenwoordigers daarvan in het bestuur van De Nieuwe Jutter zit. De SBWU gaat nu voor een aantal dagdelen ook met haar cliënten gebruik maken van De Nieuwe Jutter. Daartoe betalen zij De Nieuwe Jutter huur. De SBWU begint met twee keer per week een kook- en eetcafé in De Nieuwe Jutter, twee keer per week computerles en een internetcafé. Daarnaast is er een middag in de week muziekles.

In april 2008 zijn er 24 groepen uit de buurt die de activiteiten in De Nieuwe Jutter houden. In de periode van mei tot september 2008 werken vele vrijwilligers aan het opknappen van het pand. Ook de technische dienst van Bo-Ex is beschikbaar voor grotere reparaties. Alles wordt geveerd, veelal door vrijwilligers, een nieuwe professionele keuken en een nieuwe bar worden geplaatst.

Organisch werken

Deze manier van werken werd in 2007 al geprezen door de gemeente Utrecht bij de toekenning van de vrijwilligersprijs aan de bewonersgroepen van Rivierenwijk. Deze werkwijze is voortgezet in De Nieuwe Jutter. Het betreft een manier van werken, zonder vooropgezet plan maar vanuit een visie op buurtwerk of algemener gesteld: samenlevingsopbouw. Dat wat zich aandient - dit kan zijn een nieuw initiatief, een wrijving tussen groepen of mensen, ideeën om het functioneren van het beheer te verbeteren, incidenten, vragen van bewoners om ondersteuning - dat is er en daar wordt mee gewerkt.

Opening op 11 september door prinses Máxima

In januari 2008 oppert een van de vrijwilligers het idee om De Nieuwe Jutter feestelijk te laten openen door prinses Máxima. Dat zou iedereen erg bijzonder vinden. De buurtpastor legt dit idee voor aan het Oranjefonds. Een maand later meldt hij dat de uitnodiging naar Máxima op de bus is. Op 1 september 2008 gaat het pand in de nieuwe opzet van start. De betrokken partijen hebben het uiteindelijk met elkaar voor elkaar gekregen dat De Nieuwe Jutter op 11 september 2008 officieel geopend is door prinses Máxima. De foto's van de opening hangen in de bar annex algemene ontmoetingruimte van De Nieuwe Jutter. Blijde en trotse gezichten: een kroon op het werk.

Aansluiten bij de eigenheid

Wat we gezien hebben in het ontstaan van De Nieuwe Jutter, is dat op allerlei momenten zoveel mogelijk is aangesloten bij de eigenheid van de zich aandienende ontwikkelingen. Kern van deze ontwikkelingen vormen de bewonersinitiatieven. De wens en behoefte van bewoners om een eigen ruimte te hebben en activiteiten te kunnen organiseren op hun eigen manier. De buurtpastor en het bestuur zijn hier ondersteunend aan geweest. Ook door aan te sluiten bij de wrijvingen die samenwerken en cultuurverschillen met zich mee brengen. Zij hebben de letterlijke en figuurlijke ruimte gecreëerd, waarin ontwikkelingen konden plaats vinden, zonder een vooraf vastgesteld plan met bijhorende doelstellingen en te behalen resultaten.

3 De Nieuwe Jutter in bedrijf: de dagelijkse praktijk

Nu ook formeel van start: uitvinden hoe het werkt

Het eerste seizoen, 2008-2009 stond in het teken van uitvinden hoe het allemaal zou moeten lopen. In het tweede seizoen 2009-2010 is veel meer ritme en regelmaat ontstaan en is er een zekere gewenning gekomen. Er zijn meer barvrijwilligers en de taakverdeling is beter geregeld. De buurt-pastor zegt hierover: *‘Er is meer ontspanning en het voelt gewoner’*. Tegelijkertijd is het een continu groeiproces en is er van een eindstation geen sprake. In dit hoofdstuk laten we ontwikkelingen, resultaten en leerpunten zien, die we dit eerste onderzoeksjaar op het spoor gekomen zijn.

Verbreding betrokkenheid SBWU

De betrokkenheid van de SBWU beklijft. De computerles, muzieklles en eetcafé worden goed bezocht. Deze activiteiten zijn aanvankelijk uitsluitend bedoeld voor bewoners van de SBWU. Na verloop van tijd is het eetcafé ook toegankelijk geworden voor buurtbewoners. Daarnaast is een aantal bewoners van de SBWU in De Nieuwe Jutter aan de slag gegaan als vrijwilliger.

Hans

Vanavond is het eetcafé van de SBWU. Ongeveer achttien bewoners komen eten. Vanavond is er andijvies-tamppot. Vrijwilligers helpen de kok van SBWU in de keuken. Een van vrijwilligers is Hans. Hij dekt tafels en hij doet de afwas. Hij moet bedenken wat er geregeld moet worden: ‘Hoeveel mensen komen er, hoeveel limonade voor bij het eten moet ik dan bij de bar bestellen, welke tafelindeling kan ik dan maken. Na het eten verzamel ik de borden en het bestek. Dan doe ik eerst de borden in de vaatwasser en later het bestek. Maar dan moet ik wel zorgen dat de pannen en de vergieten al schoon, zijn anders past het er niet in.’ Hans is sinds de opening van De Nieuwe Jutter werkzaam als vrijwilliger. Zijn persoonlijke begeleider bij de SBWU heeft gevraagd of hij hier iets wilde gaan doen. ‘Maar ik zei, ik heb geen zin om tussen de psychiatrische patiënten te zitten’. Maar dat is hier ook niet het geval en hij vindt het nu leuk om te helpen. ‘Ik kan steeds meer zelfstandig nu en ik bedenk zelf hoe ik iets doe, rondom de maaltijden bijvoorbeeld. Ook ben ik een beetje een manusje van alles in De Nieuwe Jutter en help ik met klusjes als ik kan. Bijvoorbeeld nu met het wijkfeest.’

Dit voorbeeld laat zien wat het voor een bewoner, die in beleidstermen als kwetsbaar wordt aangemerkt, betekent om bezig te kunnen zijn in een omgeving die zich doorgaans buiten zijn leefwereld zou hebben bevonden. Een ‘gewoon’ buurthuis waar hij het idee heeft zich nuttig te kunnen maken en met veel plezier komt. Ontmoeting en samenwerking tussen SBWU-vrijwilligers en buurtbewoners in De Nieuwe Jutter vindt gaandeweg steeds meer op een vanzelfsprekende manier plaats. Er ontstaat steeds meer gemak.

Het is duidelijk ook het buurthuis van de SBWU-bewoners geworden. Dit blijkt ook uit het feit dat in de zomervakantie, wanneer de overige activiteiten in De Nieuwe Jutter voor het overgrote deel stil liggen, de SBWU het eetcafé heeft opengehouden. Op deze tijden was het buurthuis gewoon open en konden mensen er zoals altijd terecht voor een gezamenlijke maaltijd.

Open sfeer

Verschillende groepen met een uiteenlopende achtergrond en geschiedenis, maken gebruik van hetzelfde pand. Dit vergt vanzelfsprekend organisatie en afstemming. De open sfeer wil niet zeggen dat er een eenheid ontstaat. Verschillende gebruikersgroepen, zoals Tamount, ervaren nog steeds een duidelijke eigen identiteit. Andere groepen en bezoekers, bezoeken de activiteit en voor hen heeft het buurthuis wellicht minder betekenis als ontmoetingsplek, zoals de yogalessen. Wat we gezien hebben is dat groepen hun eigen identiteit kunnen behouden. Ze maken gebruik van dezelfde ruimtes en zijn tegelijkertijd soms erg op zichzelf. Ook ontstaan contacten tussen verschillende gebruikersgroepen. Het leidt soms tot onverwachte ontmoetingen, maar het kan ook leiden tot wrijvingen. Het open karakter van De Nieuwe Jutter maakt dat deze wrijvingen bespreekbaar zijn. In de manier waarop hiermee omgegaan wordt, speelt de buurtpastor een belangrijke rol (zie ook verderop: Professionele ondersteuning).

We constateren deze open sfeer 'van binnen uit'. Of de sfeer en uitstraling van De Nieuwe Jutter ook partijen belemmert of wellicht zelfs afstoot, is nog onduidelijk. Dit is een aspect dat in het vervolg van dit onderzoek aandacht zal krijgen.

Aantal bezoekers aan De Nieuwe Jutter stijgt

Het aantal bezoekers aan De Nieuwe Jutter is behoorlijk gestegen. Van per week zo'n 350 in de tijd dat Doenja het buurthuis exploiteerde (begin 2008), tot ongeveer 600 bezoekers per week in 2010. Ook het aantal (bar-)vrijwilligers is gestegen. Dat zijn er medio 2010 ongeveer twintig.

De beheergroep van De Nieuwe Jutter wil niet zelf van alles aanbieden of 'vraaggericht werken' (zelf organiseren waar de bewoners om vragen), maar juist de mogelijkheden bieden aan buurtbewoners om in De Nieuwe Jutter hun eigen activiteiten of initiatieven te komen organiseren. Hoewel dit uitgangspunt van begin af aan een van de drijfveren was achter een buurthuis in zelfbeheer, heeft dit zich in de dagelijkse praktijk verder ontwikkeld. Wij beluisterden bij diverse vrijwilligers een verschil in cultuur ten opzichte van de tijd toen welzijnsorganisatie Doenja in de Jutter actief was. Doenja bood activiteiten aan in de Jutter. In De Nieuwe Jutter is er de mogelijkheid voor mensen om het zelf te organiseren. Vrijwilligers die in de tijd van Doenja ook al actief waren, benoemen dit verschil nadrukkelijk. Ze voelen nu veel meer vrijheid om activiteiten op hun eigen manier te organiseren.

'Het eerste seizoen dachten we dat we het hier voller moesten krijgen. We hebben daarom zelf dingen bedacht en georganiseerd. Zoals een spelletjesmiddag, knutselmiddag en kerstactiviteiten. Maar eigenlijk heeft het zich vanzelf gevuld. Bewoners hebben zelf een plek gevraagd, bijvoorbeeld de Marokkaanse vrouwen. De Nieuwe Jutter is een vrijplaats voor bewoners en zo blijkt het ook te functioneren. Een tijdlang hebben we op donderdagmiddag een spelletjesmiddag georganiseerd. Er kwamen steeds minder mensen en is het eigenlijk verwaterd. Nu zouden we dat anders doen. Als er nu een bewoner komt met de vraag of we ook een spelletjesmiddag hebben, zouden we die bewoner vragen of hij nog wat mensen weet die dat ook leuk zouden vinden. En ze vervolgens uitnodigen om hier spelletjesmiddagen te organiseren. We hebben gemerkt dat mensen die met een idee komen, vaak al met een clubje zijn. Ze zijn op die manier producenten van hun eigen ding. We hebben het liefst dat deze groepjes zich open opstellen en gastvrij zijn naar anderen die ook willen aansluiten. We hebben gemerkt dat wij niet van alles aanbieden, maar de mogelijkheid bieden om hier 'je ding te komen doen'. En mensen komen.' (buurtpastor)

Gastvrij en toegankelijk

De gedachte dat De Nieuwe Jutter zich niet zelf zou vullen met activiteiten, leek ongegrond. Laagdrempeligheid, aanspreekbaarheid, geen huur vragen voor bewonersinitiatieven, open staan en de ruimte bieden (letterlijk, maar ook figuurlijk in de zin dat mensen de vrijheid ervaren er te mogen zijn, welkom te zijn) voor ieders ideeën, hebben er toe bijgedragen dat mensen uit de buurt met een idee of initiatief, zelf de weg wisten te vinden naar De Nieuwe Jutter.

Ontwikkelingen in het dagelijks beheer

In de loop van 2009 en 2010 komen in de beheergroep een aantal onderwerpen aan de orde. Deze hebben vooral betrekking op het dagelijkse beheer en allerlei zaken die daaraan verwant zijn. Hieronder passeren een aantal van deze ontwikkelingen de revue.

Zaalverhuur

In januari 2009 bespreken de aanwezigen een voorstel voor het verhuurcontract met personen die de grote zaal willen huren. In de loop van 2010 wordt de incidentele verhuur getemperd, omwille van de reguliere activiteiten die er plaats vinden. Als er bijvoorbeeld een activiteit in het weekend plaats vindt, moeten de activiteiten voor kinderen van Tamount, die altijd op zaterdag en zondag plaatsvinden, hiervoor wijken. Een paar keer per jaar gebeurt dit, maar het wordt zoveel mogelijk voorkomen. Dit zijn steeds meer uitzonderingen, als het grootschalige gebeurtenissen betreft, zoals het wijkfeest of de opening van het Inloophuis. De beheergroep maakt de afwegingen wanneer iets wel of niet kan plaatsvinden in het weekend.

Gedeelde verantwoordelijkheid beheer

Een ander punt waarover de beheergroep regelmatig spreekt, is de manier waarop het beheer geregeld is en functioneert. Twee vrijwilligers hebben bijvoorbeeld op een zeker moment de indruk dat veel op hun schouders terecht komt. Ze voelen zich soms 'gebruikt'. Omdat bijvoorbeeld regelmatig troep achterblijft in de gebruikte zalen. Een voorstel is om een schoonmaak-checklist in de keuken op te hangen. Net als richtlijnen voor bar- en keukenbeheer. Deze zijn inmiddels opgehangen zodat iedereen het ziet. Na de zomer van 2010 vallen ook op andere plekken in het gebouw beheerachtige zaken op die onder de aandacht worden gebracht in de vorm van A4-tjes die zijn opgehangen. Zoals: geen eten en drinken meenemen in de grote zaal. Dit was altijd al de afspraak, maar kennelijk hielden mensen zich daar niet meer altijd aan. Iemand neemt dan het heft in handen en hangt de A4-tjes op. Dit zegt iets over wie de regels bepaalt en iets durft te doen. De beslissing wordt genomen om deze A4-tjes op te hangen en het niet met praten op te lossen. Interessant is namens wie dit initiatief is genomen. Dit gebeurt soms in overleg, soms niet. De briefjes verschijnen en verdwijnen.

Een vrijwilligster vertelt dat het in de praktijk noodzakelijk blijkt om regelmatig mensen aan regels en afspraken te moeten blijven herinneren en er soms ook speciale gesprekken aan te moeten wijden. De maatregel 'geen drank schenken tussen 17.00 en 19.00 uur' is in overleg tot stand gekomen en in stand gebleven, hoewel er weerstand was. De meningen zijn verdeeld over het al dan niet goed functioneren van deze maatregel.

Andere punten die aan de orde komen, betreffen het regelen van het openen en sluiten, wie mag de sleutel hebben (sleutelcontract) en het functioneren van de alarmlijst.

Vanuit de beheergroep heeft een aantal vrijwilligers met goed gevolg een cursus gevolgd op het terrein van beheer: een sociale hygiëne- en een EHBO-cursus.

Praktische zaken op papier

Een andere interessante ontwikkeling is de behoefte van een aantal vrijwilligers om de praktische zaken die het beheer betreffen op papier zetten. De meeste kennis zit in de hoofden van een beperkt aantal mensen. Volgens sommigen zou het goed zijn om deze kennis breder te delen. Bijvoorbeeld door een werkmap te maken waarin praktische zaken zijn terug te vinden. Dit is vooralsnog niet gebeurd.

Huishoudelijk overleg komt van de grond

Praktische zaken worden vooral mondeling besproken. In de loop van 2010 is een zogeheten huishoudelijk overleg in het leven geroepen. Hierbij zijn de buurtpastor en een aantal dragende vrijwilligers aanwezig. Deze huishoudelijke overleggen vinden in 2010 tweewekelijks plaats, meestal op dinsdagochtend. Daar bespreken de aanwezigen zaken die op korte termijn geregeld moeten worden.

Tegelijkertijd zijn dit ook momenten waarop terugkoppeling plaats vindt over hoe vrijwilligers zaken hebben aangepakt en problemen hebben opgelost. De vrijwilligers krijgen en nemen de handelingsvrijheid om zelf beslissingen te nemen. Ze stellen het wel op prijs om soms op een beslissing terug te komen als zij dat nodig vinden. Heb ik het zo goed opgelost? Zou het de volgende keer anders moeten? Wat kunnen we hier van leren?

Formalisering van werkwijzen

Bovenstaande illustreert op welke manier het al dan niet formaliseren van werkwijzen zich in de praktijk ontwikkelt. Een zekere organisatiegraad (beheergroep, bestuur) is noodzakelijk om het zelfbeheer in goede banen te leiden. Gaandeweg ontstaan er manieren om hieraan verder invulling te geven, al naar gelang de behoefte van de vrijwilligers. Concreet is dit uitmondend in een tweewekelijks huishoudelijk overleg en (nog) niet in het beschrijven van werkwijzen en afspraken, zodat ze voor alle vrijwilligers op ieder moment beschikbaar zijn.

Het duidt wellicht ook op de beperkte taligheid van mensen. Hiermee doelen we niet per se op de moeite die mensen hebben met lezen en schrijven (hoewel dit voor sommigen ook een rol speelt), maar dat de focus niet op schriftelijke communicatie ligt. De meeste vrijwilligers lijken meer waarde te hechten aan het concreet aan de slag gaan. Afspraken maken gebeurt vooral mondeling.

Nieuwe aanvragen blijven komen

In de loop der tijd blijven nieuwe aanvragen voor het gebruik van ruimten in De Nieuwe Jutter binnenkomen. Deze variëren van yoga, spirituele activiteiten, computerles en Engelse les tot een vrouwenfeest op initiatief van een Marokkaanse vrouwengroep. Gaandeweg heeft zich een manier ontwikkeld waarop wordt omgegaan met nieuwe aanvragen. Aanvankelijk bespreekt de beheergroep alle nieuwe aanvragen met elkaar. De gewoonte is ontstaan dat nieuwe vragen die geplaatst kunnen worden, ook geplaatst worden, zonder daar uitvoerig overleg over te voeren. Hierover wordt bijvoorbeeld in het huishoudelijk overleg een besluit genomen. Grote aanvragen bespreekt men wel in de beheergroep, kleinere initiatieven kunnen soms gewoon niet wachten. Deze manier van werken heeft zich met vallen en opstaan ontwikkeld en over het algemeen verloopt dit naar wens. Er is bijvoorbeeld ook een centrale agenda achter de bar waar afspraken over eenmalig gebruik, zoals een familiefeestje, genoteerd kunnen worden. Altijd wordt gekeken of de vraag past in waar De Nieuwe Jutter voor staat. Aanvragen van buurtbewoners en voor buurtbewoners, gaan altijd voor op 'commerciële' aanvragen.

Deze ervaringen en groei zijn voor het bestuur aanleiding om na te denken over hoe De Nieuwe Jutter zichzelf verder kan ontwikkelen. Door te kijken naar waar De Nieuwe Jutter vandaan komt en 'wie we zijn' is gewerkt aan een droom. Waar wil De Nieuwe Jutter heen? Vanuit deze droom is teruggekeerd naar het hier en nu. Wat is ervoor nodig om dit te faciliteren? Dit proces heeft zo'n

jaar in beslag genomen en heeft uiteindelijk geleid tot het maken van een ondernemingsplan (zie verderop).

Uitbreiding door ruimtegebrek?

Halverwege 2009 wordt duidelijk dat het zo goed loopt in De Nieuwe Jutter dat er sprake is van ruimtegebrek. Zowel door het toenemende aantal aanvragen van buurtbewoners als door vragen van externe (professionele) partijen is uitbreiding van het pand gewenst. Bijvoorbeeld omdat de naastgelegen basisschool ook kampt met ruimtegebrek en mogelijk ruimtes in De Nieuwe Jutter willen gebruiken. Bo-Ex heeft eind 2009 aangeboden een professioneel haalbaarheidsonderzoek te laten doen. Een architect inventariseert de wensen van De Nieuwe Jutter en de basisschool. Verschillende scenario's van de architect, worden besproken in een gezamenlijke bijeenkomst van de beheergroep en het bestuur. In de tussentijd dient zich een nieuwe speler aan (het Inloophuis, zie hieronder), dat uiteindelijk ook een verbouwing met zich meebrengt. In de loop van 2010 komt de samenwerking met de basisschool stil te liggen, omdat het ruimtegebrek minder urgent is vanwege teruglopende kinderaantallen. De wens om de toiletunits te verbouwen blijft bestaan. De beslissing hierover is uitgesteld. Het bestuur heeft in een brief aan het Utrechtse college van B&W (dd. 27 september 2010) aangedrongen op een duurzame relatie. Ze willen een verbintenis voor vier jaar, waarbij elk jaar minder subsidie wordt ontvangen, omdat De Nieuwe Jutter elk jaar ondernemender wordt en meer eigen inkomsten genereert. Hierover is op dit moment (februari 2011) nog geen uitsluitsel. Het bestuur wacht af welke beslissing de gemeente neemt over het al dan niet aangaan van een langdurige (financiële) verbintenis. Zolang dit niet duidelijk is, wordt (nog) een verbouwing te risicovol geacht.

Intercultureel samenwerken

Het behoeft geen betoog dat een cruciaal aspect van het welslagen van een buurthuis in zelfbeheer, het samenwerken is van verschillende bewonersgroepen die allen gebruik maken van hetzelfde pand en soms zelfs dezelfde ruimte. We hebben vele voorbeelden gezien en verhalen gehoord die illustreren hoe dit in de praktijk verloopt. Hieronder schetsen we een aantal voorbeelden.

Iftarmaaltijd

Jaarlijks wordt in De Nieuwe Jutter een Iftarmaaltijd georganiseerd voor de buurt. De vrijwilliger van Tamount die de organisatie doorgaans voor zijn rekening neemt, zei dat hij het dit jaar maar een keer wilde laten zitten. Hij kwam dit jaar pas laat terug uit Marokko, het was allemaal kort dag. Twee andere vrijwilligers (met een Nederlandse achtergrond) hebben toen gezegd: *'Nee, niks daarvan. Als jij het niet kan doen, dan doen wij het wel.'* Zij hebben toen alsnog een Suikerfeest georganiseerd.

'Dit gaat van moeten naar willen, aldus de buurtpastor. Dit voorbeeld illustreert volgens hem dat als het erop aan komt, de vrijwilligers elkaar niet in de steek laten. Ondanks dat er altijd wel iets is om over te klagen, of lastige situaties omdat er sprake is van cultuurverschillen. Daarbij zijn aspecten als wantrouwen, vertrouwen, genderkwesties, verantwoordelijkheid nemen en manieren van afspraken maken aan de orde. Deze vrijwilligers zijn zich er bewust van geworden dat ze dat elk op hun eigen manier doen en dat ze het daar met elkaar over moeten hebben. 'Je hebt het hier wel met elkaar te doen. Factoren die helpen om met cultuurverschillen om te gaan zijn humor, trouw en belanghebbend zijn. In die trouw komt de verbinding tussen mensen tot uitdrukking.'

Jongerenteam Tamount

De jongereninloop op woensdag- en vrijdagmiddag verloopt goed. Deze inloop wordt georganiseerd door het jongerenteam van Tamount, dat bestaat uit zes jongeren. Daar waar nodig worden zij ondersteund door volwassenen. Deze groep jongeren groeit. Jaarlijks worden door hen op oudejaarsavond activiteiten georganiseerd, een voetbaltoernooi, eten, foto's maken, spelletjes spelen en discussiegroepjes. In 2009 was de groep gemixt: Turks, Surinaams en Marokkaans. Op het even verderop gelegen Maasplein was het echt rustiger ten opzichte van de jaren dat er niet iets voor deze jongeren is georganiseerd.

Na de zomer van 2010 ziet Tamount zich geconfronteerd met een lastig dilemma. De activiteiten van Tamount zijn gericht op kinderen tot dertien jaar. Er is een groep jongeren die wat ouder is en ook een plek wil, maar deze niet heeft. Tamount worstelt hoe ze hiermee om moet gaan. Deze worsteling hebben zij ingebracht in de beheergroep. Besloten is om in de volgende bijeenkomst een uur te besteden aan dit onderwerp. Het is een agendapunt en het wordt hierdoor een gedeelde kwestie, een situatie die iedereen aangaat. Aan de hand van deze situatie duidt de buurtpastor zijn rol in de beheergroep als volgt: *'Zo'n situatie ontstaat, creëert ruimte en vrijheid om dit bespreekbaar te maken. Dosereren wat je hier aan toevoegt: wat doe je, wat is eigen. Experimenteren met dit soort situaties, dat spel, daar zijn we hier mee bezig'*

In de beheergroep

In de beheergroep is het samenwerken van mensen met een Marokkaanse en met een Nederlandse achtergrond aan de orde van de dag. Enerzijds verloopt het makkelijk en soepel, anderzijds is het lastig, zijn er misverstanden en cultuurverschillen. Het samengaan van deze groepen biedt zicht op de verhouding tussen Marokkanen en Nederlanders. De cruciale vraag waar het volgens de buurtpastor voor de mensen hier om draait is: kun je van elkaar op aan? 'De Nieuwe Jutter is een plaats waar intercultureel samenwerken zich ontwikkelt. Doordat mensen het hebben te regelen met elkaar in een pand, belanghebbend zijn, worden ze gedwongen daar manieren in te ontwikkelen die werkbaar en prettig zijn. Dat gebeurt met vallen en opstaan, het is een spel. Je hebt elkaar nodig, maar je loopt ook fricties op. Ik vind het een kwaliteitsindicatie. Dat we hier stuiten op fricties, deze niet uit de weg gaan en ze bespreekbaar maken. Het verloop niet altijd perfect. Anders is het optisch mis. Fricties maken onderdeel uit van het daadwerkelijk met elkaar zijn en verbonden zijn. Deze plek is een vindplaats, een oefenplaats van het samengaan van verschillende groepen.'

Duurzame contacten en communicatiekwaliteit

Vrijwilligers in de beheergroep ervaren wat het betekent om met elkaar te moeten samenwerken ondanks cultuurverschillen. Ze zijn als het ware 'tot elkaar veroordeeld', omdat alle partijen iets willen in De Nieuwe Jutter. Ze willen iets voor elkaar krijgen. Omdat ze daarbij aanlopen tegen lastige situaties en dilemma's, ontwikkelen ze onder andere nieuwe (communicatie)vaardigheden die zich ook vertalen naar situaties buiten het buurthuis. Gaandeweg ontstaan antwoorden op hoe dit werkt: het ontstaat gaande weg, en via dit onderzoek ontdekken we het gaandeweg. Een kernwaarde is dat doordat je dicht op elkaar zit, je duurzame contacten krijgt. Mensen worden actief als vrijwilliger of nemen deel aan activiteiten, vaak is dit niet eenmalig. De buurtpastor zegt daarover: 'Je bent hier bij gedoe niet zomaar van elkaar af. Het samen gaan, leert bewoners ook met elkaar te dealen, ondanks de verschillen.'

Individuele ontwikkeling bezoekers en vrijwilligers

Naast ontwikkelingen wat betreft betrokken partijen, het (dagelijks) beheer en samenwerking in De Nieuwe Jutter, hebben we ook een aantal voorbeelden gezien van wat De Nieuwe Jutter op individueel niveau betekent. We beschrijven hieronder een aantal van die voorbeelden.

Meneer van Dijk (82)

Meneer van Dijk heeft computerles gehad. Hij vertelt over de bijwerkingen van zijn medicijnen die hem duizelig maken. Hij heeft de medicijnen van zijn psychiater gekregen. *'Maar ja',* zegt hij, *'niks helpt als je verdriet hebt'.* *'Je hoort het wel vaker',* zegt hij, *'als iemand zijn echtgenoot heeft verloren een jaar later zelf sterft van verdriet'.* Meneer heeft vier jaar geleden zijn vrouw verloren.

Hij lijkt ieder moment in tranen te kunnen uitbarsten. Hij heeft 38 jaar voor zijn zieke vrouw gezorgd. Hij vertelt over haar drie mislukte heupoperaties. Daarna blijkt dat ze twee grote tumoren heeft aan de dikke darm en dat er niets meer aan te doen is. Ze gaat dood. *'Dat moet toch vreselijk zijn als je dat weet,'* zegt hij. *'Ze was ook zo bang. Ik heb haar gezegd dat dat niet hoeft, want ik bleef bij haar.'* Hij vertelt dat hij vaak aan vroeger denkt. Hij was twaalf toen de oorlog begon. Hij woonde aan de Jutfaseweg in Utrecht. Hij heeft zijn leven lang gewerkt in een drukkerij. Hij is trots op zijn beroep. Hij had wel hogerop kunnen komen, maar daar had hij geen zin in, voorman was voor hem genoeg. Ook speelt meneer van Dijk accordeon. Hij zag laatst op het prikbord in De Nieuwe Jutter een oproep hangen van een Smartlappenkoor, dat ze nog mensen zochten. *'Toen heb ik gebeld of ze ook al muzikale begeleiding hadden en dat ik accordeon speel en het leuk zou vinden om ze te begeleiden. Ze zouden het er eens over hebben, dus ik wacht nu maar even af.'* Hij komt ook naar de muzikles van de SBWU in De Nieuwe Jutter. Dan neemt hij ook zijn accordeon mee.

Tijdens de muzikles vertelt hij de anderen dat hij iemand gaat ontmoeten die hij via Hyves heeft leren kennen. Deze mevrouw is ook weduwe. Ze maken grapjes over hoe hij haar gaat herkennen. Zij zal iets herkenbaars dragen, meneer niet. *'Dan kan ik nog weggaan zonder dat ze me gezien heeft'.* Ook heeft meneer vroeger veel geschilderd. Hij maakte vooral veel reproducties. Hij kan zich nu niet meer voor stellen dat hij die maakte. *'Via Altrecht kan ik ergens heen gaan om te schilderen, daar krijgen ze geld voor me'.*

Meneer van Dijk is kennelijk niet zo op zijn gemak bij de schildercursus. De professionele hulpverleners hebben hun best gedaan een passend aanbod te bieden, een activiteit waar meneer graag mee bezig is (geweest). Hij zegt liever in De Nieuwe Jutter te komen, om zichzelf hier te vermaken. Zonder dat iemand hem vertelt wat hij kan doen, vindt hij het zelf uit, zoals naar computer- en muzikles gaan. De Nieuwe Jutter biedt een plek waar hij op zijn gemak is.

Dansgroep van Petra Moves

Op diverse middagen in de week vinden danslessen voor kinderen plaats in de grote zaal van De Nieuwe Jutter. De meisjes worden gebracht door hun moeders. De moeders wachten in de barruimte en kletsen met elkaar. De barvrijwilligster vertelt dat de moeders de laatste tijd meer toenadering zoeken: *'Eerst zaten ze hier alleen maar en keken ze ons niet echt aan'.* Nu nemen ze wat te drinken aan de bar en maken ze een praatje. *'Dat deden ze eerst niet.'*

Dit voorbeeld laat zien dat groepen die voorheen op zichzelf waren voorzichtige pogingen doen om in contact te komen met anderen in De Nieuwe Jutter. Het lijkt wellicht een onopmerkelijke gebeurtenis. In de filosofie van De Nieuwe Jutter is het een kiem voor verder contact en ontmoeting. Doordat de moeders toenadering zoeken en zich meer thuis gaan voelen, is er wellicht straks iemand die zich ook wil inzetten voor De Nieuwe Jutter.

Erik

Tijdens de vrijwilligers bedankavond ontmoeten we Erik. Hij is (was) depressief en doet nu vrijwilligerswerk bij De Nieuwe Jutter. Hij helpt mee bij de bingo, eerst één avond in week, maar sinds een tijdje draait hij op twee andere avonden ook nog bardienst. En dat gaat heel goed. Hij heeft sinds een paar weken zwaardere medicijnen vertelt hij, en daar gedijt hij goed bij. Hij voelt zich hier lekker en woont vlakbij. Hij werkt hier *'als een soort therapie. Ik wil anderen blij maken en dat kan ik hier. Dan gaat het met mij ook goed. Ik kan als ik een sombere bui heb, wel 24 uur in mijn*

dekentje op de bank liggen. Dat dekentje is voor mij een stukje veiligheid. Dat komt nu eigenlijk niet meer voor'. Later draait Erik op twee middagen bardienst en is daarmee nu een vaste barvrijwilliger op wie gerekend kan worden. Bovendien zet hij zich in op andere momenten wanneer er extra hulp nodig is.

Verbinding

Doordat mensen in De Nieuwe Jutter een plek vinden waar ze zich op hun gemak voelen, ontstaat individuele ruimte voor henzelf maar ook verbinding tussen mensen op belevingsniveau.

Het bezig zijn in De Nieuwe Jutter en de ontmoeting die daarmee gepaard gaat, leidt in de voorbeelden zoals hierboven beschreven tot de ervaren baat.

Meneer van Pamelen

Vrijdag rond twaalf uur komt de eerste biljarter binnen. Ze spelen hier zo'n beetje iedere middag. De biljartzaal is nog niet open, meneer van Pamelen weet dat de sleutel waarschijnlijk achter de bar ligt in een laatje, *'maar daar mag ik niet komen. Jenny zal wel komen zo'*. We raken aan de praat.

Ze hebben eerst op een andere locatie gezeten, maar moesten ze uit. Daar zitten nu kunstenaars in *'schilders, beeldhouders, van alles'*. Toen konden ze deze ruimte krijgen. Meneer van Pamelen heeft zelf geholpen met schilderen, de biljartruimte maar ook in het bargedeelte. Hij vertelt honderduit en lijkt een centrale figuur in de biljartclub. Hij is er trots op een extra tafel en nieuwe dekzeilen voor een zacht prijsje te hebben gekocht. De oude, daar was in geknipt door de jongens van Tamount. *'Die hebben hier in het weekend knutselactiviteit, ze werken dan aan de biljarttafel.'*

Maar geen kwaad woord hierover. Hij lijkt het helemaal niet erg te vinden. Hij is vol enthousiasme over het buurthuis. *'Want dit zou dicht moeten, maar de hele buurt kwam in opstand. De Nieuwe Jutter is heel belangrijk voor de sociale contacten van de mensen in de buurt. Als dit er niet zou zijn, dan zaten veel mensen gewoon thuis. En ook voor de jeugd is het goed. Ze hebben hier iets te doen. Anders vervallen ze zó in de criminaliteit'*.

Uit dit verhaal blijkt dat meneer van Pamelen een trouwe, betrokken buurtbewoner is, die vanaf het eerste uur betrokken is bij het ontstaan van De Nieuwe Jutter. Hij is vol lof over de rol die het buurthuis speelt in het sociale leven van buurtbewoners. Hij komt hier met plezier en praat met trots over De Nieuwe Jutter en wat hier bereikt is. De sleutelkwestie illustreert een beheerkwestie. Ondanks dat meneer van Pamelen vanaf het eerste uur actief is hier, wacht hij toch op Jenny voor de sleutel. Dat is de afspraak waarschijnlijk, of zwaait zij hier de scepter?

Ibrahim

Een oudere Marokkaanse vrijwilliger staat elke week een ochtend achter de bar. Hij heeft 45 jaar gewerkt in een fabriek gewerkt en is met de sluiting van deze fabriek in 2002 werkloos geraakt. Daarna heeft hij geen werk meer kunnen vinden, nu is hij met pensioen. Omdat Ibrahim niet de hele dag alleen maar thuis wil zitten, is hij als vrijwilliger actief geworden. Hij is nu veertien jaar bij Tamount. Hij heeft de verschillende locaties waar Tamount gezeten heeft meegemaakt. Eerst in buurthuis de Heycop, later bij het kanaal aan de Onyxweg (het ROC gebouw). Ondanks zijn jarenlange betrokkenheid, onder meer als buurtvader, is hij nooit bestuurslid bij Tamount geweest.

Ibrahim werd door anderen als een wat humeurige man ervaren. De laatste jaren heeft hij in De Nieuwe Jutter regelmatig geholpen met allerlei klusjes. Toen ontevredenheid ontstond over de schoonmaak in De Nieuwe Jutter heeft hij daarover de verantwoordelijkheid gekregen en daar krijgt hij krijgt ervoor betaald. Sindsdien zijn er geen klachten meer. Hij vertelt dat hij het naar zijn zin heeft in De Nieuwe Jutter. Dat merken anderen kennelijk ook. De buurtpastor denkt dat dit komt omdat hij nu meer verantwoordelijkheid en ook waardering krijgt. Daarom heeft de buurtpastor

onlangs voorgesteld om Ibrahim lid te maken van de beheergroep. Deze term zegt Ibrahim niks, maar vergaderen, ja dat doet hij wel eens. met alle mensen hier. Ze hebben het volgens hem over van alles, over hoe dingen geregeld moeten worden en als er problemen zijn. Ze kunnen goed met elkaar praten. *‘Dan lossen we het weer op’*. Hij zit nu als vrijwilliger in de beheergroep en niet namens Tamount. Mensen vinden hem veranderd. Hij is zorgzaam, vriendelijker en minder moppe-
rig.

Wanneer de buurtpastoor naar de ontwikkeling van Ibrahim kijkt, ziet hij dat het voor hem binnen De Nieuwe Jutter mogelijk is gebleken om te emanciperen. Ibrahim heeft zich als vrijwilliger en als schoonmaker van De Nieuwe Jutter losgemaakt uit de Marokkaanse organisatie Tamount. Hij stelt zich nadrukkelijk op als vrijwilliger van De Nieuwe Jutter en niet als lid van Tamount. Doordat de buurtpastor intensief met de zelforganisatie optrekt, merkt hij dat er inzicht ontstaat in de onderlinge Marokkaanse verhoudingen en hoe dat terugkomt in hun organisatie. Ook hún onderlinge gevoeligheden komen op hier op tafel.

Emanciperende werking

Dit voorbeeld duidt op de emanciperende werking die kan uitgaan van De Nieuwe Jutter. Dit zien we bij andere vrijwilligers ook gebeuren. Zoals dat vrijwilligers al doende steeds beter in staat zijn om zelf zaken te regelen, waarvoor ze voorheen hulp zouden hebben gevraagd of zelfs ongevraagd zouden krijgen.

Draagkracht

De Nieuwe Jutter draait nu ruim twee jaar, de nieuwigheid is er af en er is een zekere gewenning ontstaan. De mensen weten wat er bij komt kijken en er is een taakverdeling uitgekristalliseerd. De indruk bestaat dat iedereen het gevoel heeft: dit lukt ons. Gezien de groei die op De Nieuwe Jutter afkomt, rijst onder andere bij het bestuur de vraag of er voldoende vrijwilligers zijn die al het werk kunnen verzetten. Ofwel: is er voldoende capaciteit voor zelfbeheer? Kunnen de mensen voldoende open staan? Kunnen ze het voldoende aan? *‘We moeten de dynamiek vasthouden en verbreden. Als er geen ontwikkeling is, dan is er geen voorwaarde om de volgende stap te zetten. Hierover hebben wij het als bestuur in de beheergroep. Er komen hier bijvoorbeeld wekelijks 140 kinderen. Het kan toch niet zo zijn dat niemand van deze ouders zich betrokken gaat voelen bij wat er hier gebeurt.’*

Ook sommige vrijwilligers maken zich zorgen, maar dat geldt zeker niet voor iedereen. Ook de buurtpastor heeft alle vertrouwen in de kracht van het zelfbeheer. *‘Hoe erg is het dat het loopt zoals het loopt? Ik heb er echt vertrouwen in dat, in het geval er iemand wegvalt er iemand anders opstaat. De kracht van zelfbeheer is dat het niet instort. Er zijn hier veel mensen die het niet laten klappen. De werker die hieraan bijdraagt, geeft vertrouwen: zorgen van mensen aanhoren, rustig blijven, een representant van stabiliteit zijn.’*

Professionele ondersteuning

In het tweede hoofdstuk is de betrokkenheid van een nieuw type buurtwerker, de buurtpastor, geïntroduceerd. Hij moet gezien worden als de drijvende kracht en het hart van de professionele ondersteuning bij dit buurthuis in zelfbeheer. Zijn persoon en zijn werk als ambulante buurtpastor blijkt zich bij uitstek te lenen om vorm te geven aan de professionele ondersteuning die nodig is in dit buurthuis. We vervolgen hier zijn eigen kijk op het werk dat hij doet:

'In de loop van de ontwikkeling van het werk is ook bij de mensen een nieuw beeld van mij ontstaan. Wat er toe doet, is dat ik er ben. Vanuit vertrouwen, oprechtheid, authenticiteit, mensen terugbrengen bij zichzelf en bij elkaar. Ik beleef dit als dat mensen terugkomen bij God. Als mensen in hun element komen, en zich bewust worden van 'zo wil ik zijn', dat is voor mij belangrijk. Het religieuze taalveld helpt mij om dit te benoemen. Mensen die mij langer meemaken voelen dit ook. Ze worden zich bewust van mijn rol. Dat is een kanteling in de ontwikkeling. Wat ik hier doe, is in contact zijn met mensen. Ik ben in overleg, al dan niet afgesproken. In de wandelgangen praat ik met wie ik tegenkom. Er regelmatig zijn, in en om het pand. Ook breng ik huisbezoeken in de buurt en ben ik te vinden in het pandje aan de Rijnlaan. Ik ambieer om 'vrij intekenbaar' te zijn, opelbaar, benaderbaar. Ik ben hier vaak 'zonder agenda'.

Reflectie is een belangrijk ding in mijn werk. Als ik hier ben, lijkt dat informeel, maar ik ben continu aan het schakelen. Ik observeer, bekijk hoe ik (nog niet) reageer, en bedenk wat ik moet doen met wat ik gehoord heb. Dit doet er toe. Grapjes die mensen maken, hoe uitgebreid (of niet) ze zijn, al dit soort observaties doen er toe voor mij.

De doelstelling van mijn werk is aanwezig zijn in het zoeken en strijden van mensen naar wat er toe doet, naar wat van waarde is in hun bestaan. Mensen vragen mij: wees hier zonder het over te nemen. Ze vragen tijd, raad, aandacht, tips. In de scherpte van mijn aandacht en observaties hoor en merk ik dat mensen dit impliciet vragen.

In mijn aanstelling heb ik ook de ruimte om het door de mensen te laten in vullen. Het is mooi dat dat kan. Ondertussen ben ik ook procesbegeleider, op een andere manier. Lukt het in mijn aanwezigheid om niks over te nemen van het eigenaarschap van mensen? Dit pand en de clubjes zijn van de mensen zelf. Het gevaar is dat je dit overneemt. Ik speel in dat proces een rol, op een boetserende, dansende manier. Soms leid ik en dan zeg ik: 'Jullie moeten die kwestie met elkaar bespreken.' Maar iemand anders leidt mij, door met deze kwestie te komen. Individuele inbreng collectief maken, daarin speel ik een rol. Bijvoorbeeld in de beheergroep. Daarin maak ik dingen collectief, die anders verborgen blijven. Ik speel ook een rol wanneer er spanning tussen mensen is. Soms is er iets aan te doen, soms is het onoplosbaar. Maar dan is het toch goed, weldadig om het er over te hebben. Het lucht op.

Bij alles wat ik hier doe gaat het voor mij om de vraag, hoe je naast de ander staat. Uitgangspunt voor mij is de overtuiging dat iemand waarde heeft. '

Grondhouding en reflectief vermogen buurtwerker: presentiebeoefening

Uit de reflectie op het eigen werk van de buurtpastor blijkt dat hij werkt vanuit een doorleefde, spirituele (gelovige) grondhouding. Hij heeft duidelijk voor ogen wat zijn beweegredenen zijn om zijn werk te doen en heeft hij daarbij een visie op hoe hij dit in de praktijk kan brengen. Hij is in staat om een vertaalslag te maken naar de dagelijkse bezigheden. Deze bezigheden betreffen zowel de contacten met de bezoekers, vrijwilligers en buurtbewoners, als met professionals van maatschappelijke organisaties, particuliere initiatieven of gemeente. Deze werkwijze is eerder uitgebreid gevolgd en geanalyseerd en heeft geleid tot de presentietheorie (Baart, 2001). Vertrouwen geven en uitstralen, stabiel en langdurig betrokken zijn, zijn belangrijke aspecten gebleken. In hoofdstuk vier komen we terug op de methodische kenmerken van de presentiebeoefening.

Ook in diverse gesprekken met vrijwilligers en bezoekers in De Nieuwe Jutter, komt de buurtpastor ter sprake. Als een goede man, die geen wit en zwart ziet en altijd vriendelijk is. Een biljarter verwoordt het als volgt: *'Hij weet altijd iets te regelen waar je terecht kan. Hij is erg belangrijk voor De Nieuwe Jutter geweest en nog steeds. Je kan altijd bij hem terecht. Hij heeft ook een hele volle agenda. Ook oudere mensen die het niet meer zien zitten en bijna huilend hier zitten, daar praat hij hier mee. Met een geestelijk woord weet hij de mensen toch altijd weer uit de put te*

halen. Dat gaat soms heel diep en persoonlijk. Hij is een sociaal werker op vele terreinen. Ik heb het hem nooit gezegd, maar ik heb diep respect voor die man.'

De voorzitter van het bestuur analyseert: *'Hij is er 'alleen maar'. Helpt ze om dingen op tafel te leggen, om verbinding te leggen. Wat er gebeurt, is er. Een waardeoordeel is totaal niet interessant. Er kan van alles gebeuren om samen dingen te laten ontstaan.'*

Een actieve vrijwilliger duidt het werk van de buurtpastor in termen van dienstbaarheid (grondhouding) en vakmanschap (vaardigheden). De ondersteuning van de buurtpastor is in de loop van de jaren in kwantiteit afgenomen. Van tien uur per week in 2008 naar gemiddeld zeven uur per week in 2010.

Op welke manier wordt de professionele ondersteuning geboden? Het gaat erom aan te voelen wat bewoners wel en niet (aan)kunnen. Het is de kunst om mensen zoveel mogelijk dingen zelf te laten oplossen. Als dat lukt dan ontlenen zij daar eigenwaarde aan. Maar tegelijkertijd moeten bewoners niet iets gevraagd worden voor hen onmogelijke dingen te doen. Dan sla je de plank mis. De buurtpastor: *'Je bent continu aan het schakelen in je hoofd. Wat kan iemand zelf, waar moet je helpen? Hoe doe je dat?'*

De eerder geduide grondhouding is ook de basis van waaruit het bestuur opereert. Zij staan ten dienste van de beheergroep. Zij gaan na waarop de beheergroep ondersteuning behoeft, wat ze zelf kunnen of waarop gezamenlijk actie moeten worden ondernomen.

Andere aanwezige professionals

Zoals gezegd is de dragende kracht wat betreft de professionele ondersteuning van de vrijwilligers de buurtpastor. Daarnaast zijn ook andere professionals actief in De Nieuwe Jutter. Ook zij spelen een rol als het gaat om professionele randvoorwaarden. Zo is er de huismeester van Bo-Ex die spreekuur houdt in De Nieuwe Jutter. Hij ziet zichzelf als een verbindingsofficier, geïnspireerd door Winsemius op de Dag van de Huismeester (maart 2010). Hij ziet een duidelijke verschuiving in zijn taken, van onderhoudstechnisch naar steeds meer sociale taken. Hij krijgt te maken met de onderlinge verhoudingen tussen de bewoners in de complexen die hij beheert. Vooralsnog speelt hij geen nadrukkelijke rol in het verbinden van mensen die bij hem op het spreekuur komen met het buurthuis. Hij merkt dat in De Nieuwe Jutter zelfs wat minder mensen bij hem komen, dan toen hij in een van de door hem beheerde complexen zelf zat. Toch is het een potentiële manier om buurtbewoners in contact te brengen met De Nieuwe Jutter. Hoe dit zich verder ontwikkelt, is de moeite waard om te blijven volgen.

Een andere professional die een nadrukkelijker rol speelt in De Nieuwe Jutter is de kok van de SBWU die samen met verschillende vrijwilligersgroepen kookt voor het eetcafé. Hij zorgt er niet alleen voor dat de maaltijd gekookt wordt, hij is ook sociaal begaan met de mensen. Hij heeft oog voor sociale dynamiek en weet daar een rol in te spelen. Hij stimuleert mensen en brengt ze met elkaar in contact, dit alles met als voertuig het gezamenlijk (voor)bereiden van een maaltijd.

Interesse van buiten in functioneren De Nieuwe Jutter

Andere buurthuizen

De Nieuwe Jutter wekt interesse van uiteenlopende relatieve buitenstaanders. De buurtpastor is gevraagd om advies en ondersteuning bij het ontwikkelen van zelfbeheer op twee andere locaties in Utrecht. Op meerdere plekken in de stad spelen ontwikkelingen met betrekking tot de wens (van beleidsmakers, professionals én bewoners) om de exploitatie van buurthuizen meer in zelfbeheer te organiseren. Dit is mede het gevolg van gemeentelijke heroriëntatie op accommodaties en de

aansturing van het welzijnswerk. Maar ook als een manier waarop de bewoners invulling (willen) geven aan hun eigen verantwoordelijkheid.

Gemeente Utrecht

Daarnaast toont de gemeente Utrecht interesse in de werking van De Nieuwe Jutter. In maart 2009 organiseerden FORUM (instituut voor multiculturele ontwikkeling) en de gemeente Utrecht een wijkbijeenkoms voor professionals en wijkbewoners waar buurthuis De Nieuwe Jutter centraal staat, als succesvol voorbeeld van een buurthuis vóór en dóór de buurt. De belangstelling zet zich voort, zowel richting dit onderzoek, als vanuit de gemeenteraad, waarvan een afvaardiging in het najaar van 2010 De Nieuwe Jutter heeft bezocht.

De Nieuwe Jutter heeft, in vergelijking met een ander buurthuis, volgens een relatieve buitenstaander (een wijkambtenaar) een onderscheidend karakter. In een andere wijk ziet deze ambtenaar dat bewoners vooral met elkaar optrekken om een belang te behartigen of een concreet doel te bereiken. Het valt op dat het in De Nieuwe Jutter veel meer draait om het er voor elkaar zijn. Dat is het vertrekpunt van waaruit er allerlei mogelijkheden voor activiteiten, initiatieven en ontmoetingen zijn. De buurtpastor interpreteert een dergelijk signaal als het resultaat van jarenlang investeren en vertrouwen winnen.

Visie op eigen ontwikkeling

Een jaar lang nadenken en uitwerken van ideeën over de toekomst van De Nieuwe Jutter heeft geresulteerd in het 'Meerjarenplan Buurthuis De Nieuwe Jutter: Ondernemingsplan'. Dit proces is begonnen in 2009, De Nieuwe Jutter raakte voller, het buurthuis werd steeds bekender en er kwamen ook partijen van buiten die ruimtes wilden huren in De Nieuwe Jutter. In die tijd is de behoefte ontstaan om greep te houden op de initiatieven en (latente) vragen die op De Nieuwe Jutter afkomen. Voor het gebruik van De Nieuwe Jutter door buurtinitiatieven en externe partijen heeft het bestuur een tweetraps toetsingskader ontwikkeld. Dit is een toetsingskader zowel op inhoud, past deze partij bij wie De Nieuwe Jutter wil zijn, als op financiën (prijs per vierkante meter). Zo hanteert De Nieuwe Jutter een commercieel tarief en een maatschappelijk tarief. Het toetsingskader stelt De Nieuwe Jutter in staat om aanvragen van buiten op een weloverwogen manier te toetsen en om te bepalen of en welke prijs zij per m² gevraagd worden te betalen.

Eind september 2010 verstuurt De Nieuwe Jutter het Ondernemingsplan Buurthuis De Nieuwe Jutter 2011-2015 aan de gemeente Utrecht. De brief is ondertekend door de beheergoep, ondersteunend buurtpastor en het bestuur - nadrukkelijk en bewust in die volgorde. Dit plan betreft tegelijkertijd een subsidieaanvraag. De Nieuwe Jutter wil graag een duurzame relatie aangaan met de gemeente Utrecht. Ze vragen om een vierjarige verbintenis. In kapitalen lezen we dat ze *meer welzijn voor minder geld* leveren. De ambitie is om elk jaar iets ondernemender te worden. Daardoor kan het jaarlijkse subsidiebedrag minder worden, omdat De Nieuwe Jutter steeds meer inkomsten uit andere bronnen wil verwerven. Twee belangrijke pijlers waarop het ondernemingsplan dan ook rust, is dat (1) De Nieuwe Jutter meer welzijn voor minder geld biedt en dat (2) De Nieuwe Jutter zich ontwikkelt van subsidievolgend, naar ondernemend.

Collectief ondernemerschap

De Nieuwe Jutter is te zien als een collectief van uiteenlopende partijen. Deze partijen zijn allemaal op hun eigen manier kleine ondernemers: de biljartclub bijvoorbeeld, die zelf zorgt voor een nieuw biljartlaken, de beheergroep die een bedrijf te runnen heeft, bewonersinitiatieven die een kans krijgen tot bloei te komen, de SBWU die in De Nieuwe Jutter een eetcafé heeft en het bestuur dat het collectieve ondernemerschap vertaalt in een ondernemingsplan.

Relatie gemeente Utrecht

De subsidierelatie van De Nieuwe Jutter met de gemeente Utrecht is telkens bevochten en in ontwikkeling. Aanvankelijk is vanuit Welzijn (gemeente Utrecht) een innovatieve oplossing gevonden om het werk van de buurtpastor in De Nieuwe Jutter mogelijk te maken. Het werk van de buurtpastor, los van De Nieuwe Jutter, wordt gefinancierd door uiteenlopende partijen die de stichting buurtpastoraat betalen, zoals diverse fondsen, maar ook door de gemeente Utrecht. Daarnaast vraagt het bestuur van De Nieuwe Jutter jaarlijks subsidie aan de gemeente voor De Nieuwe Jutter zelf. Dit is elk jaar opnieuw spannend, want het is tot op heden incidenteel geld. Zoals gezegd, vanaf 2011 zet De Nieuwe Jutter in op een duurzame relatie, die de gemeente steeds minder zal kosten.

Nieuwe speler: het Inloophuis

Eind 2009 komt er een uitzonderlijke vraag op De Nieuwe Jutter af: namelijk de vraag om gebruik van ruimte door Stichting het Inloophuis. Het Inloophuis is bedoeld voor mensen met een levensbedreigende ziekte en hun naasten. Zij kunnen er terecht voor informatie, een luisterend oor, activiteiten en ontmoeting. Stichting het Inloophuis bestaat op veel plekken in Nederland, maar had in Utrecht nog geen ruimte. Deze stichting wil graag een aantal dagdelen per week de soosruimte gebruiken in De Nieuwe Jutter. Deze ruimte zou mooi opgeknapt kunnen worden, met meer licht. Aanvankelijk is het aftasten: zijn het Inloophuis en De Nieuwe Jutter voldoende welkom bij elkaar? Het uitgangspunt van De Nieuwe Jutter, namelijk dat alle ruimtes gedeeld gebruik kennen, is wennen voor het Inloophuis. In de soosruimte vinden immers al activiteiten van Tamount en de SBWU plaats, en die moeten doorgang kunnen blijven vinden. De beheergroep spreekt uitgebreid met de initiatiefnemers van het Inloophuis. Het uitspreken van verwachtingen, twijfels, onzekerheden en begrip tonen voor elkaars situatie heeft bijgedragen aan het ontstaan van wederzijds vertrouwen en afstemming. In dit onderhandelingsproces heeft het toetsingkader van De Nieuwe Jutter zijn dienst goed bewezen. Daardoor was heel duidelijk aan welke inhoudelijke voorwaarden een samenwerking moest voldoen. Maar ook wat het Inloophuis gevraagd kon worden te betalen aan De Nieuwe Jutter voor het ruimtegebruik. Na een aanlooptijd van een aantal maanden is het voor alle partijen duidelijk dat ze het samen gaan doen. In maart 2010 besluit de beheergroep in overleg met het bestuur van De Nieuwe Jutter dat stichting het Inloophuis een dagopvang kan beginnen in De Nieuwe Jutter. De soosruimte ondergaat een verbouwing. Deze verbouwing is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Oranjefonds. De ruimte krijgt meer licht door een grote glazen wand, een eigen kantooruimte, een nieuw keukenblok, fris gestuukte muren en een nieuwe vloerbekleding. De soosruimte is multifunctioneel, want het is nog steeds de huiskamer van Tamount. Het streven is om met de inrichting te laten zien dat de ruimte ook de sfeer van Tamount heeft. Een aantal vrijwilligers van Tamount en van het Inloophuis hebben gezamenlijk de muren geverfd. Ook is gezamenlijk inkopen gedaan voor de aankleding van de ruimte. Op 11 december 2010 vindt de opening van het Inloophuis plaats en op 14 december gaan de activiteiten van start.

De komst van het Inloophuis is een ingrijpend gebeuren. Het is een bijzondere en nieuwe activiteit die zich in De Nieuwe Jutter vestigt. Het is een totaal nieuw element, met een heel eigen cultuur. Het is uniek dat een Inloophuis zijn intrek neemt in een bestaand buurthuis. Het Inloophuis wil een veilige huiskamersfeer creëren, waar niet iedereen zomaar kan binnenlopen. Tegelijkertijd is de centrale ontmoetingsruimte van De Nieuwe Jutter ook een plek waar alle bezoekers komen en elkaar kunnen ontmoeten. De coördinator van het Inloophuis voorspelt dat mensen vaak in eerste instantie voor een activiteit komen en dat de inloop zich moet ontwikkelen. *'Andere inloophuizen,*

die in een eigen pand zijn gevestigd, zijn vaak wat meer elitair, bijvoorbeeld het Toon Hermans huis in Amersfoort. Dat is een heel statig pand. Dat trekt ook een bepaalde groep, of in ieder geval stoot het een bepaalde groep af. Ik ben heel benieuwd hoe dat hier zal zijn. Of mensen dit juist opzoeken of vermijden vanwege de sfeer en het karakter van een buurthuis in een volkswijk.’, aldus de coördinator van het Inloophuis.

Wat alle betrokkenen, zowel van het Inloophuis, als van De Nieuwe Jutter, vervelend vonden is de verkeerde beeldvorming die dreigt te ontstaan als gevolg van de berichtgeving over de komst van het Inloophuis in De Nieuwe Jutter door de lokale media (krant, tv en internet). Berichten als ‘Buurtcentrum De Nieuwe Jutter in Utrecht wordt een nieuw inloophuis voor Utrechters die te maken hebben met een levensbedreigende ziekte’ (www.rtvutrecht.nl/nieuws/ 4 oktober 2010) roepen een onjuist beeld op. Alsof het buurthuis een Inloopcentrum zou worden. Niet duidelijk werd dat het Inloophuis een onderdeel is van De Nieuwe Jutter en dat alle andere activiteiten gewoon doorgaan. Het is voor alle betrokkenen spannend wat de komst van het Inloophuis met zich mee gaat brengen. Een nieuwe groep vrijwilligers, een nieuwe groep bezoekers en nieuwe professionele krachten. Wat betekenen bijvoorbeeld de cultuurverschillen tussen de (nieuwe) professionele krachten en de buurtvrijwilligers?

4 Naar eerste gedachten over receptuur

Inleiding: op zoek naar receptuur

Receptuur

We gebruiken de metafoor* van receptuur voor dat waar we middels dit onderzoek naar op zoek zijn. Receptuur zien we als de benodigde ingrediënten en bereidingswijzen, om tot een gerecht te komen. Ingrediënten die erin thuishoren, maar ook naar believen zijn aan te vullen of weg te laten. Soms komt de dosering heel nauw, soms helemaal niet, het is maar welke smaak je wilt hebben, waar je zin in hebt, of wat je nodig hebt. Bereidingswijzen duiden op het proces van (voor)bereiding. Sommige ingrediënten moet je nu eenmaal lang koken anders worden ze niet gaar. Andere kun je ook rauw eten. Soms zijn ingrediënten kwetsbaar en moet je ze voorzichtig wassen en zo vers mogelijk verwerken. In andere gevallen moet er gewoon eten op tafel, want er is honger. Er is dan misschien geen geld of tijd om boodschappen te doen. Dan heb je het te doen met de ingrediënten die op dat moment beschikbaar zijn. Dat stelt weer andere eisen aan je gerecht, ingrediënten en bereidingswijze. Vat het beeld van receptuur niet al te letterlijk op. We streven er niet naar gerechten, ingrediënten en bereidingswijzen te definiëren. Het is vooral een beeld dat helpt om te laten zien wat we in kaart willen brengen.

In de voorgaande hoofdstukken hebben we verslag gedaan van de ontstaansgeschiedenis van De Nieuwe Jutter en welke ontwikkelingen er sindsdien hebben plaatsgevonden. We deden dat met het oog op het vinden van kennis over hoe mensen eigen verantwoordelijkheid nemen, hoe de kracht van mensen tot ontwikkeling komt en welke professionele randvoorwaarden hiervoor nodig zijn. We hebben deze geschiedenissen en verhalen tussentijds geduid, in dit hoofdstuk hernemen we de door ons geïdentificeerde resultaten, lessen en kernwaarden. We zien deze tussenrapportage nadrukkelijk als een eerste product in een meerjarig proces. De eerste opbrengsten leggen we aan tegen enkele theoretische concepten. Deze concepten helpen ons de opgedane inzichten te duiden en te ordenen. De ontmoeting tussen empirische bevindingen en theorie stellen ons in staat om de juiste vragen te stellen waar we de komende jaren antwoord op willen vinden.

Bevindingen eerste jaar

De voorgaande hoofdstukken bieden zicht op een aantal resultaten, kernwaarden, en succesfactoren die van belang zijn gebleken in de ontwikkeling van De Nieuwe Jutter. Maar ook de wrijvingen en lastige punten zijn aan het licht gekomen. Hieronder hernemen we deze eerste bevindingen aan de hand van vier thema's: het karakter van een broedplaats, de professionele randvoorwaarden, de organisatie en de resultaten.

*Voor de kracht van metaforen, zie: 'Metafoor bepaalt keuze oplossing', in NRC Handelsblad op 24 februari 2011. De krant verwees naar een onlangs verschenen artikel in het wetenschappelijke online tijdschrift PLoS One. Metaphors We Think With: The Role of Metaphor in Reasoning Paul H. Thibodeau, Lera Boroditsky. Department of

Karakter broedplaats De Nieuwe Jutter

Binding met de buurt

De Nieuwe Jutter heeft zijn wortels in de buurt. Het heeft kunnen opbloeien, omdat de betrokken vrijwilligers zonder uitzondering een binding hebben met Rivierenwijk. Dit kan zijn omdat zij al lange tijd in de wijk wonen, of omdat ze zijn aangewezen op nabijgelegen voorzieningen. Zij hebben behoefte aan contact in de directe omgeving. Mensen voelen zich verbonden, betrokken en belanghebbend bij de activiteiten en de plek. Vrijwilligers die al langer betrokken zijn, hebben zich hun plek niet zomaar laten 'afnemen' toen bezuinigingen het moeilijk maakten voor iedereen om deze plek te behouden. Doordat de verschillende bewonersgroepen zich in de problemen bevonden, hebben zij elkaar gevonden. Maar er is ook een groep mensen in een later stadium betrokken geraakt bij De Nieuwe Jutter. Nabijheid en (de wens tot) binding met de buurt zijn aspecten die hun motivatie bevorderden.

Open sfeer: laagdrempeligheid, toegankelijk en gastvrij

De gedachte dat De Nieuwe Jutter niet vanzelf zou vullen met activiteiten, bleek ongegrond.

Laagdrempeligheid, aanspreekbaarheid, geen huur vragen voor bewonersinitiatieven, open staan en de ruimte bieden voor ieders ideeën hebben er toe bijgedragen dat mensen uit de buurt met een idee of initiatief, zelf een plek wisten te vinden naar De Nieuwe Jutter. Verschillende groepen, met uiteenlopende achtergronden en geschiedenis, maken inmiddels gebruik van hetzelfde pand. De open sfeer wil niet zeggen dat er een eenheid ontstaat. Verschillende gebruikersgroepen ervaren nog steeds een duidelijke eigen identiteit, zoals Tamount. Andere groepen en bezoekers (bijvoorbeeld voor de yogalessen) bezoeken de activiteit en voor hen heeft het buurthuis wellicht minder betekenis voor het ontmoeten van anderen. Wat we gezien hebben is dat groepen hun eigen identiteit behouden, gebruik maken van dezelfde ruimtes en soms erg op zichzelf zijn. Anderzijds ontstaan er ook contacten tussen verschillende gebruikersgroepen, dit is allemaal mogelijk. Het leidt soms tot onverwachte ontmoetingen, maar het kan ook leiden tot wrijvingen. In De Nieuwe Jutter is een open sfeer ontstaan. Deze open sfeer betekent ook dat wrijvingen bespreekbaar zijn. In de manier waarop de betrokkenen hiermee omgaan, speelt de buurtpastor een belangrijke rol (zie ook verderop: Professionele ondersteuning).

We merken hierbij op dat dit bevindingen betreft vanuit een binnenperspectief. Hoe de beleving is van degenen die verder af staan van De Nieuwe Jutter, verdient aandacht in het vervolg.

Organisatie

Openheid in het proces

Een belangrijk kenmerk dat we hebben gezien, is dat er gewerkt is vanuit een principiële openheid in het proces. De ideeën en obstakels die zich al werkende aandienende zijn zoveel mogelijk op tafel gelegd.

Organisatiestructuur is al werkende ontstaan

Om alle praktische zaken in goede banen te leiden, is gaandeweg de huidige organisatiestructuur ontstaan. Deze structuur is gebaseerd op de behoefte van de bewonersgroepen, en niet van bovenaf opgelegd of bedacht. Dit draagt bij aan het gevoel van eigenheid dat betrokkenen ervaren.

Rol en positie bestuur: faciliterend en op afstand

De positie van het bestuur en de rol die zij zelf aannemen, is primair ondersteunend aan de ontwikkelingen die plaats vinden rondom De Nieuwe Jutter. Het bestuur staat ten dienste van de beheergroep en niet andersom. Ook de samenstelling van het bestuur is belang, het zijn betrokken personen met het hart op de juiste plaats en met de benodigde kennis over formele aangelegenheden en ingangen bij organisaties, zoals de gemeente en woningcorporaties.

Formalisering van werkwijzen

Een zekere organisatiegraad (beheergroep, bestuur) is noodzakelijk om het zelfbeheer in goede banen te leiden. Gaandeweg ontstaan er manieren om hieraan verder invulling te geven, al naar gelang de behoefte van de vrijwilligers. Concreet is dit uitgemond in een tweewekelijks huishoudelijk overleg. Van een systematische beschrijving van de werkwijzen en afspraken, zodat ze ook voor alle vrijwilligers op ieder moment beschikbaar zijn, is nog geen sprake. Sommige vrijwilligers hebben hieraan wel behoefte. Dat dit er nog niet van is gekomen, duidt wellicht ook op de beperkte taligheid van mensen. Hiermee doelen we niet per se op de moeite die mensen hebben met lezen en schrijven (dit speelt voor sommigen ook een rol), maar dat mensen niet de focus hebben op schriftelijke communicatie. De meeste vrijwilligers lijken er meer waarde aan te hechten om concreet aan de slag te gaan. Afspraken maken gebeurt vooral mondeling.

Professionele randvoorwaarden

Organisch werken

Deze manier van werken werd in 2007 al geprezen door de gemeente Utrecht bij de toekenning van de vrijwilligersprijs aan de bewonersgroepen van Rivierenwijk. Deze werkwijze is voortgezet in De Nieuwe Jutter. Het betreft een manier van werken zonder vooropgezet plan, maar vanuit een visie op buurtwerk; een visie op samenlevingsopbouw. En een visie op mensen: iedereen is van waarde en telt mee. Dat wat zich aandient - dit kan zijn een nieuw initiatief, wrijving tussen groepen of mensen, ideeën om het functioneren van het beheer te verbeteren, incidenten, vragen van bewoners om ondersteuning - dat is er en daar wordt mee gewerkt.

Aansluiten bij de eigenheid

Wat we gezien hebben in het ontstaan van De Nieuwe Jutter is dat er op allerlei momenten zoveel mogelijk is aangesloten bij de eigenheid van de zich aandienende ontwikkelingen. De kern van deze ontwikkelingen vormen de bewonersinitiatieven. De wens en behoefte van bewoners om een eigen ruimte te hebben, activiteiten te kunnen organiseren op hun eigen manier. Maar ook door aan te sluiten bij de wrijvingen die samenwerken en cultuurverschillen met zich mee brengen. De buurtpastor en het bestuur zijn hier ondersteunend aan geweest. Zij hebben de letterlijke en figuurlijke ruimte gecreëerd waarin ontwikkelingen konden plaats vinden, zonder een vooraf vastgesteld plan met bijhorende doelstellingen en te behalen resultaten.

Aandacht voor vrijwilligers

De Nieuwe Jutter valt of staat met de inzet van vrijwilligers. We kunnen daarbij onderscheid maken naar verschillende typen vrijwilligers. De bestuursleden zijn weliswaar mensen met een professionele werkkring of een professioneel verleden, zij zetten zich allen vrijwillig in als bestuurslid. Daarnaast zijn er de actieve vrijwilligers (hoewel dat nog te weinig recht doet aan wat ze betekenen voor De Nieuwe Jutter), dat zijn de leden van de beheergroep. Dan is er een groep barvrijwilligers die ervoor zorgen dat het buurthuis alle dagdelen van de week geopend is.

Met aandacht voor de ontwikkeling van vrijwilligers zijn een aantal stappen gezet. Bijvoorbeeld het feit dat een aantal vrijwilligers in groepsverband een EHBO-cursus heeft gevolgd of een training sociale hygiëne, heeft deze mensen zelfvertrouwen gegeven (een van de vrijwilligers: *'dit is het eerste diploma dat ik ooit gehaald heb'*). Het werken aan competenties van vrijwilligers is een belangrijke voorwaarde voor individuele groei en betrokkenheid. Hieraan draagt de buurtpastor in belangrijke mate bij. Omdat de vrijwilligers toch ook vooral op elkaar zijn aangewezen, zien we ook onderlinge aandacht voor elkaar. Ze ontvangen onderlinge waardering (bijvoorbeeld van groep mensen waarvoor zij bardienst hebben gedraaid), maar zijn in andere gevallen toch geneigd elkaar aan te spreken op hun tekorten. Een van de vrijwilligers is initiatiefnemer voor een vrijwilligersbijeenkomst / borrel. De onderlinge aandacht zou zich (nog meer) kunnen inzetten op omgangsvormen: hoe spreek je iemand aan, draagkracht - draaglast, wat vragen mensen van zichzelf en anderen en de sfeer. Oog voor 'hoe gebruik je wat je hebt' zou ook onderling ontwikkeld kunnen worden.

Grondhouding en reflectievermogen buurtwerker: presentiebeoefening

Uit de reflectie op het eigen werk door de buurtpastor blijkt duidelijk dat hij werkt vanuit een doorleefde grondhouding. Hij heeft duidelijk voor ogen wat zijn beweegredenen zijn om zijn werk te doen en heeft hij daarbij een visie op hoe hij dit in de praktijk kan brengen. Hij is staat om de vertaalslag te maken naar de dagelijkse bezigheden. Deze bezigheden betreffen zowel de contacten met de bezoekers, vrijwilligers en buurtbewoners als met professionals van maatschappelijke organisaties, particuliere initiatieven of gemeente. Deze werkwijze is eerder uitgebreid gevolgd en geanalyseerd een heeft geleid tot de presentietheorie (Baart 2001). Vertrouwen geven en uitstralen, stabiel en langdurig betrokken zijn, zijn belangrijke aspecten gebleken. De grondhouding kenmerkt zich meer door *zijn* dan door *doen*. De buurtpastor werkt met de realiteit: wat zich aandient, daar heb je het mee te doen.

Resultaten, wat ontstaat is ...

Meer activiteiten, meer bezoekers, meer vrijwilligers

In vergelijking met De Jutter heeft De Nieuwe Jutter meer activiteiten en meer bezoekers. Alle dagdelen zijn nu bezet, zeven dagen in de week. Het aantal bezoekers is in de loop van de tijd toegenomen van ongeveer 300 naar ongeveer 600 per week. Ook het aantal vrijwilligers is toegenomen.

Duurzame contacten en communicatiekwaliteit

Vrijwilligers in de beheergroep ervaren wat het betekent om met elkaar te moeten samenwerken ondanks cultuurverschillen. Ze zijn als het ware 'tot elkaar veroordeeld', omdat alle partijen iets willen in De Nieuwe Jutter, ze willen iets voor elkaar krijgen. Omdat ze daarbij aanlopen tegen lastige situaties en dilemma's, ontwikkelen zich onder andere (communicatie)vaardigheden die zich ook vertalen 'naar buiten toe'. Gaandeweg ontstaan antwoorden op hoe dit werkt: het *ontstaat*

gaande weg, en via dit onderzoek *ontdekken we* het gaandeweg. Doordat je dicht op elkaar zit, krijg je duurzame contacten. Mensen worden actief als vrijwilliger of nemen deel aan activiteiten, vaak is dit niet eenmalig.

Verbinding

Doordat mensen in De Nieuwe Jutter een plek vinden waar ze zich op hun gemak voelen, ontstaat individuele ruimte voor henzelf maar ook verbinding tussen mensen op belevingsniveau. Het bezig zijn in De Nieuwe Jutter en de ontmoeting die daarmee gepaard gaat leidt tot ervaren individuele baat.

Emanciperende werking

Een aantal individuele verhalen laten zien dat betrokkenheid bij De Nieuwe Jutter een emanciperende werking heeft. Deze voorbeelden tonen mensen die zelfbewuster en zelfstandiger worden en onafhankelijker zijn van anderen voor hun eigen ontwikkeling.

Collectief ondernemerschap

De Nieuwe Jutter is te zien als een collectief van uiteenlopende partijen. Deze partijen zijn allemaal op hun eigen manier kleine ondernemers. De biljartclub, die zelf zorgt voor een nieuw biljart-laken. De beheergroep die een bedrijf heeft te runnen. Bewonersinitiatieven die een kans krijgen tot bloei te komen. De SBWU die in De Nieuwe Jutter een eetcafé heeft. Het bestuur dat het collectieve ondernemerschap vertaalt in een ondernemingplan.

Conceptuele duiding eerste bevindingen

Door de ontwikkelingen rondom De Nieuwe Jutter te ordenen volgens een aantal theoretische, conceptuele inzichten, ontstaat de mogelijkheid scherper te zijn op wat deze bevindingen ons vertellen en waarop wij in het vervolg van dit onderzoek het accent zouden moeten leggen.

Ontwikkelingen op drie niveaus

We hebben geconstateerd dat er sprake is van ontwikkelingen op drie lagen die nauw met elkaar verband houden.

1. De eerste laag is de laag van de mensen die komen in De Nieuwe Jutter, de bezoekers, de gebruikers, de vrijwilligers. We hebben gekeken en gesproken met een aantal van hen en bijzondere verhalen opgetekend. We hebben ontwikkelingen waargenomen bij deze mensen, op individueel niveau, maar ook in verhouding tot elkaar.
2. De tweede laag is de ondersteuning van deze mensen. De buurtpastor is hierin de belangrijkste en centrale figuur. We hebben gezien en gehoord van anderen hoe hij te werk gaat. Maar ook de gesprekken met de buurtpastor zelf, waar reflectie op het eigen werk aan de orde is gekomen, hebben bijgedragen aan inzicht in welke professionele ondersteuning nodig is voor een buurthuis in zelfbeheer. Ook de gesprekken met de bezoekers en vrijwilligers van De Nieuwe Jutter hebben hierin uiteraard inzicht geboden. Hoewel de buurtpastor hier de belangrijkste rol in vervult, zijn ook andere professionals, zoals de kok van de SBWU van belang.

3. De derde laag is de laag van het bestuur. De rol (faciliterend) en positie (op afstand) van het bestuur van stichting De Nieuwe Jutter zijn van (grote) invloed op hoe De Nieuwe Jutter functioneert.

In de loop van de tijd is de organisatiestructuur van De Nieuwe Jutter ontwikkeld. Deze structuur vormt de formele verbinding tussen deze drie lagen van vrijwilligers, professionele ondersteuning en bestuur. Deze structuur is al werkende ontstaan en biedt houvast voor alle betrokken partijen.

Interessant en relevant is op welke manier deze structuur behulpzaam is bij het 'kanaliseren' van de vele uiteenlopende praktische aspecten, ontwikkelingen van buitenaf en onderlinge wrijving.

In de vorige paragraaf hebben we laten zien wat dat de bevindingen van dit eerste jaar onderzoek aanvankelijk vinden op de afzonderlijke lagen. Maar vaak verwijzen de bevindingen naar, laten we het maar noemen, *kernwaarden* die we in elk van de lagen kunnen terugvinden. Een voorbeeld is dat we in alle drie de lagen het principe van het organisch tegenkomen.

Door verhalen vanuit de drie lagen te vertellen en te laten zien hoe deze met elkaar verband houden, kunnen we handvatten bieden voor het ontwikkelen van (gemeentelijk overheids)beleid. Het niveau van gemeentelijk beleid is feitelijk te zien als een vierde laag (4). De bevindingen verhouden zich tot de beleidsmatige ontwikkelingen rondom gemeentelijk accommodatiebeleid en professionele vernieuwing in het welzijnswerk. De forse bezuinigingen die hiermee samenhangen, maken een ontwikkeling zoals die in Nieuwe Jutter plaats vindt des te relevanter. Het is de ambitie van dit meerjarige onderzoekstraject, om de ervaringen te delen (met andere locaties), te vergelijken (met een 'traditioneel' buurthuis) en ten goede laten komen aan toekomstig beleid gericht op het versterken van de eigen verantwoordelijkheid van burgers.

De drie logica's

Wanneer we de relatie tussen de bevindingen op de drie niveaus willen duiden, zijn de zogenoemde *logica's* relevant. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2004) maakt onderscheid tussen vraaglogica (van bewoners), provisielogica (van professionals) en institutionele logica (van instellingen en beleid). We kunnen nagaan welke termen op welk niveau worden gebruikt. Of in ons geval hoe zit het met de kernwaarden op elk niveau? Zijn dit dezelfde of andere concepten? Bedoelen ze hetzelfde, maar gebruiken ze verschillende begrippen? Of gebruiken ze dezelfde begrippen, maar bedoelen ze iets anders? We hebben aan de drie lagen zoals onderscheiden door de WRR, een vierde laag toegevoegd: de beleidslogica van de gemeente Utrecht en andere (professionele) partners.

Deze lagen kunnen we samen vatten in een schema, te zien in figuur 4.1. Dit schema moet gelezen worden als *work in progress*, niet als een afgerond geheel. Het is een eerste manier om de opbrengsten van het eerste onderzoeksjaar te duiden. We beschrijven wat zich tot nog toe heeft aangediend. In het vervolg zullen nieuwe inzichten ontstaan en kan het schema worden aangevuld.

Figuur 4.1 Kernwaarden en vier logica's

Te onderscheiden logica's (WRR 2004) / lagen				
Concepten/begrippen die er toe doen/ kernwaarden	Vraaglogica (bewoners) <i>Vrijwilligers, bezoekers, buurt- initiatieven in DNJ</i>	Provisielogica (professionals) <i>Buurtpastor, anderen</i>	Institutionele logica (instellingen/bestuur) <i>Bestuur DNJ</i>	Beleidslogica (omgeving) <i>Gemeente Utrecht/ partners (Bo-Ex, fondsen,..)</i>
Organisch werken		X Werken met wat zich aandient	X Werken vanuit een visie, niet vanuit een vooropgezet plan	
Openheid in proces	X Alles kan besproken worden	X Helpen bij het op tafel leggen wat er is	x	X
Vertrouwen	X Van elkaar op aan kunnen vs wantrou- wen en roddelen	X Vertrouwen hebben, geven en krijgen, trouw zijn	X De beheergroep (bewoners) bepaalt, bestuur draagt dat	X
Duurzame contacten	X Met vallen en op- staan, het met elkaar van doen hebben	X Langdurige betrok- kenheid, onvoor- waardelijk, zo lang als nodig, niet alleen van 9-17	X	
Ontmoeten en ver- binden	X Bezoekers onderling, vrijwilligers wijzen bezoekers de weg, nodigen uit tot con- tact, actief worden	X Spin in het web, knooppunt in netwerk	X Bestuur en beheer- groep ontmoeten el- kaar minimaal 2 keer per jaar (etentje)	X
Eigen verantwoor- delijkheid - zelfred- zaamheid	Hulp vragen en hulp geven	Niet overnemen, terugleggen bij de groep	X	X
Reflectief vermogen	Delen van werkwijzen met elkaar	X Continu schakelen hoe te (niet) te handelen	X Visie op eigen functioren ontwikkeld	
Communicatiekwa- liteit	Continue leerproces	x	x	x
Collectief onderne- merschap	X Eigenaarschap	Ontwikkelen onder- nemingsplan	Ontwikkelen onder- nemingsplan	Partner, loslaten
Draagkracht	X Ervaren soms te veel draaglast	X Afwegen wat wel en wat niet aan vrijwil- ligers over te laten, stimulerende houding	X Bewaken wat moge- lijk is, naar vermogen van de vrijwilligers	X
Realiteit	Belang van het leven van alledag	Werken met wat zich aandient	Koers bepalen op ba- sis van zich aandient	
Grondhouding		<i>Meer zijn dan doen, iedereen is in tel</i>		
Proactieve opstelling		X	X	X
Context creëren			X	X
Improvisatie	X	X	X	X

Professionele randvoorwaarden

Een van de centrale vragen toen we aan dit onderzoek begonnen was: welke professionele randvoorwaarden zijn nodig voor de ondersteuning van sociaal initiatief: een succesvol buurthuis in zelfbeheer? Om dit op een betekenisvolle manier in beeld te brengen en dat de komende jaren verder te kunnen brengen, willen we dat verbinden aan twee concepten. Een inhoudelijk concept, de presentieoefening en een methodisch concept, de methodiekarticulatie.

Presentiebenadering⁶

Het jarenlang volgen van twee pastores die op een presentieachtige benadering bij buurtbewoners betrokken waren, heeft geresulteerd in een theorie van de presentie (Baart, 2001). Een van die twee pastores is de buurtpastor die betrokken is bij de ontwikkeling en ondersteuning van De Nieuwe Jutter. Deze theorie biedt nauwelijks brede analyses van sociale problemen, zoals armoede en gebrekkige sociale cohesie, maar des te meer van het optreden van beroepskrachten die zich met liefde en aandacht betrekken op degenen die onder zulke problemen lijden. De presentietheorie concentreert zich op wat men feitelijk doet en minder op wat men pretendeert, op de ervaren betekenis van het professionele aanbod en minder op ideologie van de werksoort. Het kernwoord van de presentiebenadering is aandacht. Een aantal methodische kenmerken die Baart in zijn onderzoek ontdekt heeft, noemen we hier kort.

Figuur 4.2 Methodische kenmerken van de presentieoefening

1. Beweging, plaats en tijd	De beroepskracht volgt de ander (in plaats van omgekeerd)
2. Ruimte en begrenzing	Uit één stuk werken / integralisme (in plaats van fragmentatie en specialisering)
3. Aansluiting	Bij het geleefde leven zijn (in plaats van bij de bureaucratische schematisering ervan)
4. Zich afstemmen	Het goed van de ander centraal zetten (in plaats van de eigen - goede - bedoeling)
5. Betekenis	De ander is minstens bij één in tel (erkenning en relatie wegen het zwaarst)

Het werken volgens deze methodiek past in het complexe geheel van professionele randvoorwaarden die nodig zijn voor een succesvolle praktijk van sociaal initiatief, in dit geval een buurthuis in zelfbeheer.

6 Deze paragraaf over de presentiebenadering is gebaseerd op Baart (2004) *Introductie in de presentietheorie*. Bron: [www.presentie.nl/presentie filosofie](http://www.presentie.nl/presentie_filosofie)

De mate van succes van De Nieuwe Jutter schatten we op dit moment, na een jaar onderzoek doen, positief in. Die conclusie baseren we op een aantal bevindingen: het aantal bezoekers is gestegen, een volle bezetting van het buurthuis (zeven dagen in de week op alle dagdelen in gebruik), vrijwilligers en bezoekers lijken meer tevreden dan toen het nog een 'gewoon' buurthuis was, de kruisbestuiving die plaats vindt als gevolg van het (al dan niet gedwongen) samengaan van verschillende gebruikersgroepen, een open sfeer waarin nieuwe vragen voor ruimtegebruik blijven komen, de individuele ontwikkeling van capaciteiten van bezoekers en vrijwilligers.

De professionele ondersteuning van de buurtpastor, die gekenmerkt wordt door bovenstaande methoden, heeft hierbij een cruciale rol gespeeld. Hij is een van de drijvende krachten achter het initiatief van zelfbeheer en in de blijvende, duurzame ondersteuning van het proces dat geleid heeft tot wat De Nieuwe Jutter nu is.

Methodiekarticulatie

De manier waarop de werkwijze van de professionele ondersteuning in beeld kan worden gebracht, noemen wij methodiekarticulatie. Dit wil zeggen dat we de stappen laten zien die tijdens het ontwikkelingsproces gezet zijn. Het belang van intuïtie en verbeelding bij sociale interventies staat buiten kijf. Of, zoals Boutellier (2010) het verwoordde: '*I have a dream* is inspirerender dan *I have a business case*. Het komt er dus op aan datgene wat er toe doet, bewust te stimuleren en vast te houden'.

De buurtpastor geeft op eigen wijze invulling aan de presentatiebeoefening. Om te duiden wat de werkwijze van de door hem geboden professionele ondersteuning kenmerkt, waarin dat mogelijk afwijkt van andere werkwijzen of methoden, vinden wij het interessant en van belang om een breder perspectief te hanteren. Er zijn namelijk meerdere professionele benaderingen die tegemoet willen komen aan de eisen die de huidige (buurt)samenleving aan ondersteuning stelt. Behulpzaam in dat verband is het onlangs verschenen competentieprofiel voor opbouwwerkers (MOVISIE, 2010). In de inleiding op dit competentieprofiel lezen we dat het opbouwwerk opnieuw in de belangstelling staat. Onder andere door de komst van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Het beroep vormt de verbindende schakel tussen bewoners en bewonersgroepen, tussen bewoners en professionele organisaties en overheden, en vaak ook tussen professionals onderling die vanuit verschillende organisaties in de wijken en dorpen werken aan samenlevingsopbouw. De functie van de opbouwwerker is de burger optimaal te beschermen en te ondersteunen, burgers te activeren tot participatie en samenwerking, en om verbindingen te versterken tussen groepen burgers onderling en tussen burgers en instanties en professionele organisaties (Boutellier & Boonstra, 2009).

Werken aan samenlevingsopbouw is ook wat in De Nieuwe Jutter gebeurt. Een opbouwwerker in traditionele zin is hier niet aan het werk. Dat is precies een illustratie van een andere constatering die de makers van het competentieprofiel, in navolging van Boutellier en Boonstra (2009), doen. De opbouwwerker is namelijk al lang niet meer de enige is die zich inspannt voor samenlevingsopbouw. Ook professionals van woningcorporaties, (deel)gemeenten, politie, onderwijs, arbeidsvoorziening, zorg, gezondheidszorg, bedrijfsleven en andere sectoren zijn actief om het 'leefklimaat, het voorzieningenniveau en de sociale samenhang' te versterken. Het competentieprofiel bevat taken die opbouwwerkers uitvoeren, binnen welke professionele spanningsvelden zij opereren en welke competenties zij hebben.

Een aantal competenties kan ook van belang zijn voor 'partnerorganisaties', om in termen van de opstellers van het competentieprofiel te spreken. En dat is precies hoe we het nieuwe competentieprofiel in dit verband kunnen gebruiken. Als een spreekwoordelijke lat, om te beoordelen in hoeverre de competenties die worden toegedicht aan de professionals die werken aan samenlevingsopbouw, ook aanwezig zijn in de professionele ondersteuning in De Nieuwe Jutter. Dit kan dus bij de

buurtpastor zijn, maar ook bij andere betrokken professionals, zoals van de SBWU en de woningcorporatie.

Het profiel maakt onderscheid tussen generieke competenties en vakspecifieke competenties. De generieke competenties komen overeen met die van andere agogische beroepen. In de vakspecifieke competenties onderscheidt hij zich van andere beroepen (competentieprofiel, p.39). De generieke competenties zijn als volgt omschreven:

1. Contactueel en communicatief.
2. Vraag- en oplossingsgericht.
3. Doel- en resultaatgericht.
4. Ondernemend en innovatief.
5. Inzichtelijk en verantwoord.
6. Professioneel en kwaliteitsgericht

De vakspecifieke competenties zijn:

1. Kan vraagstukken vanuit een brede sociale invalshoek analyseren.
2. Heeft het vermogen behoeften zichtbaar en collectief te maken.
3. Weet burgers te inspireren hun eigen situatie ter hand te nemen.
4. Weet burgers te stimuleren tot actief burgerschap.
5. Is in staat het zelforganiserend vermogen te versterken.
6. Kan tegenstellingen overbruggen.
7. Is in staat partijen strategisch te verbinden.
8. Beschikt over onderhandelings- en adviesvaardigheden.
9. Weet de invloed van burgers op dienstverlening te versterken.
10. Is in staat het professionele netwerk te versterken.
11. Is creatief in het ontwerpen met belanghebbenden en partners.
12. Kan innovaties tot stand brengen.

Wat opvalt, is dat we dit jaar in De Nieuwe Jutter een aantal competenties hebben gezien die van belang zijn, maar ontbreken in bovenstaande lijstjes. Zoals: trouw zijn en vertrouwen hebben, intuïtie (onbewust bekwaam), reflectief vermogen, het niet oordelen, het niet oplossen, ondersteunen van het 'uithouden met elkaar', het er ook vooral *zijn* en niet altijd *doen* en duurzaam betrokken zijn. We zijn daarmee op het spoor van een nauwgezetere duiding van waar professionele ondersteuning van bewonersinitiatief aan zou moeten voldoen.

Een beeld dat behulpzaam kan zijn om in kaart te brengen wat de opbrengst van professionele ondersteuning is, is uiteengezet door Fortuin (2010). Hij zegt: 'Stel dat een professional bewoners in een buurt wil activeren. Hij spreekt een bewoner aan en die doet mee: hij of zij pleegt en sociale investering in de buurt, en zal daar al snel een andere bewoner bij betrekken. Dan zijn er dus op het volgende tijdstip twee mensen die sociaal investeren in de buurt. Stel ze spreken er iedereen aan, dan zijn het er het volgende moment vier. Als de geschiedenis zich herhaalt, worden het er 8,16,32 enzovoort. Een exponentiële functie dus. De groeicurve ontstaat doordat de bewoners die je activeert op zichzelf ook weer gaan activeren. Dit lijkt te banaal voor woorden, maar het is ongebruikelijk om zo te denken. De meeste sociale interventies worden beoordeeld op de directe output, dus bijvoorbeeld op het aantal bewoners dat direct door de professional bereikt wordt'.

De exponentiële groei moet niet al te letterlijk genomen worden, maar als denkrichting is het interessant. Het gaat er niet alleen om wie de professional zelf bereikt. Het gaat erom wat hij weet te bewerkstelligen bij bewoners, zodat zij zélf in staat zijn ondersteuning te mobiliseren. Fortuin is

dan ook van mening dat ‘een buurtsamenleving zich ontwikkelt via zelforganisatie, zij wordt niet ontworpen en gecreëerd. Je kunt aan een samenleving niet sleutelen zoals je aan een machine sleutelt. Het ‘organisme’ van de buurtsamenleving kan alleen versterkt worden als het zelf in staat gesteld wordt haar opgaven op te lossen. [...] De samenleving moet aan de slag met zichzelf. De professionals kunnen daar uiteraard veel aan bijdragen. Het is een proces van trial and error. In de loop van de tijd openbaren zich de krachten en de zwakheden. De benodigde competenties om de zwakheden te compenseren worden al doende ontwikkeld.’

Positie en betekenis buurthuis nieuwe stijl

We hebben gezien dat De Nieuwe Jutter zich de afgelopen jaren volop en tamelijk succesvol ontwikkeld heeft en een plek heeft verworven in de buurt. De Nieuwe Jutter is er voor iedereen, maar niet iedereen uit de buurt komt naar De Nieuwe Jutter. Dit roept de vraag op naar de betekenis van het buurthuis (in zelfbeheer) voor de buurt. In welke behoefte voorziet het en welke mensen komen vooral naar De Nieuwe Jutter? Het betreft feitelijk de vraag naar de positionering van het buurthuis, naar de functie van het buurthuis in de hedendaagse maatschappij. De Nieuwe Jutter kan beschouwd worden als een buurthuis nieuwe stijl. Een plek waar tijd en aandacht voor elkaar kan zijn en waar buurtbewoners de mogelijkheid hebben om er te doen wat ze prettig vinden. Wat De Nieuwe Jutter ambieert is het creëren van een context waarin mensen met uiteenlopende achtergronden zich thuis voelen en een plek vinden.

Het is interessant om te bezien in hoeverre een buurthuis in zelfbeheer een andersoortige plek kan zijn, waarmee mensen zich verbonden weten op basis van wat ze bezig houdt. We hebben gezien dat De Nieuwe Jutter een plek kan zijn van veiligheid in voor veel mensen onzekere en verwarrende tijden. Boutellier (2011) heeft het over een nieuwe sociale ordening (de improvisatiemaatschappij, georganiseerde vrijheid). Hij stelt dat er sprake is van individuele constructie van identiteit, maar we maar begrijpen nauwelijks hoe die samenhangt met de rest van de onbegrensde wereld. Het ontstaan van knooppunten in een netwerk zijn te zien als nieuwe ordening van de complexiteit die de tegenwoordige maatschappij kenmerkt. De Nieuwe Jutter kan zo’n knooppunt zijn, waar mensen met uiteenlopende achtergronden, culturen en interesses elkaar vinden in een gedeeld belang. Namelijk een plek om de eigen ideeën en plannen te realiseren. Rondom zo’n knooppunt ontstaat een arrangement. Een arrangement waarin betrokken partijen zich zodanig organiseren dat er een plek is voor (uiteenlopende) belangen, maar waar een gemeenschappelijke gedragen opgave ten grondslag ligt.

Vergelijking met traditioneel buurthuiswerk

In de loop van 2010 ontstond de behoefte om een vergelijking te maken met een traditioneel buurthuis. Wat onderscheidt De Nieuwe Jutter nu van traditionele buurthuizen? We hebben dit overwogen, maar het omwille van de tijdsinvestering (nog) niet daadwerkelijk ter hand genomen. We nemen hier nu een korte duik in de geschiedenis, als opmaat tot de vergelijking met een ‘regulier’ buurthuis dat komend jaar onderdeel is van het vervolgonderzoek. Over het ontstaan van het club- en buurthuiswerk lezen we het volgende in de Canon Sociaal Werk Nederland:

Ontstaan van buurthuizen*

Armoede werd in de negentiende eeuw gezien als een opvoedingsprobleem. Als het volk deugden als arbeidzaamheid, zuinigheid, netheid en huiselijkheid zouden worden bijgebracht, zouden de misstanden vanzelf verdwijnen. In verschillende steden werden hiertoe volkshuizen opgericht, waarvan in 1892 Ons Huis in de Rozenstraat in de Jordaan in Amsterdam de eerste was. Dit type initiatieven werd opgezet met de overtuiging dat klassenharmonie dichterbij kwam door de hogere en lagere klassen met elkaar in contact te brengen 'ter verheffing van het volk'. Daartoe organiseerde men (meestal vrouwen) een breed scala aan activiteiten: van leesavonden tot gymnastiek, van koken tot toneel en van feesten tot rechtskundig advies. Activiteiten waren niet alleen gericht op gemeenschapsvorming, maar ook op kennisoverdracht, natuurbeleving (vooral voor kinderen) en culturele vorming.

Uit de volkshuizen is in de twintigste eeuw het sociaal-cultureel werk en club- en buurthuiswerk voortgekomen. Met het vorderen van de twintigste eeuw (en de groei van de welvaart) veranderde het karakter van deze volkshuizen aanmerkelijk. De volksoontwikkeling werd in toenemende mate vervangen door een gemengd aanbod voor ontmoeting, vrijetijdsbesteding, en culturele, educatieve en vaak emancipatoire activiteiten.

In plaats van voor het volk werden club- en buurthuizen vanaf de jaren zeventig steeds meer van het volk, wat binnen de muren vaak tot heftige spanningen leidde tussen de verschillende gebruikers (doelgroepen). Jongerenwerk en ouderenwerk gaan nu eenmaal moeilijk samen op één avond. Het feit dat de samenleving steeds heterogener werd en dat er elke dag talloze vormen van vrijetijdsbesteding ter beschikking zijn, heeft de identiteit van het club- en buurthuiswerk er niet eenduidiger opgemaakt. Voor welke groepen zijn ze er? Wat is hun functie?

Feit is dat elke buurt, elke wijk een soort plek nodig heeft waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, waar vergaderd kan worden, waar activiteiten kunnen worden georganiseerd, waar mensen in aanraking kunnen komen met cultuur en kennis en waar burgers vertegenwoordigers van professionele instellingen en/of de overheid kunnen treffen. Soms speelt zich dat tegenwoordig af in multifunctionele centra. Soms zijn het cultuurpodia, dan weer is het een gemeenschapshuis of dorps huis (meestal in kleinere gemeenten). Of leent men ineens een naam uit een ander land, waarna er opeens Kulturhusen (afkomstig uit Scandinavië) in een provincie verschijnen. Maar altijd gaat het om plekken waar men poogt samenhang tussen mensen te creëren, emancipatie op gang te brengen en verband in de samenleving te leggen. Die behoefte zal nooit veranderen.

*Deze tekst is grotendeels overgenomen van www.canonsociaalwerk.eu.

Waar komen we vandaan, waar staan we en hoe verder in 2011

We zijn in 2010 gestart met een onderzoek naar de werkzame elementen van sociaal initiatief en duurzame betrokkenheid bij de samenleving. Een belangrijke vraag daarbij is welke professionele randvoorwaarden mensen nodig hebben. We zijn het onderzoek begonnen in De Nieuwe Jutter, een Utrechts buurthuis in zelfbeheer. Een uitgelezen broedplaats waarin we kunnen leren over hoe het in praktijk werkt, het ontwikkelen van eigen kracht en het nemen van eigen verantwoordelijkheid.

Om na een jaar de balans op te maken, komen we hier terug op de vragen die leidend zijn geweest voor observaties en gesprekken die we gevoerd hebben.

- Hoe maak je het mogelijk, dat (kwetsbare) mensen zichzelf (weer) de moeite waard (blijven) vinden? Dat zij zich inzetten voor elkaar, om de ander, maar ook om zichzelf te helpen?
- Hoe maak je het mogelijk dat mensen kracht ontlenen aan het verbonden zijn, met zichzelf en met anderen? Om (opnieuw) hun plek in de maatschappij te vinden?
- Wat zijn hiervoor de professionele randvoorwaarden?
- Wat hebben mensen nodig om het heft, dus hun leven (weer) in eigen hand te nemen?
- Onder welke omstandigheden lukt dat? Welke resultaten levert dat op, op individueel en op buurt- en samenlevingsniveau?

We hebben met deze tussenrapportage laten zien welke eerste antwoorden op bovenstaande vragen zich hebben laten zien.

We menen met deze rapportage zicht te hebben gekregen op de weg die leidt tot receptuur voor *meer welzijn voor minder geld*, door innovatieve professionele inzet om burgers zelf het heft (weer)

in handen te laten nemen. We hebben hierover de eerste kennis ontsloten, maar we zijn er nog lang niet. Het is de moeite waard om de komende jaren dit pad verder te volgen.

Naast dat de bovenstaande vragen leidend blijven, dienen er zich als vanzelf aanvullende vragen aan die de komende tijd centraal staan in het onderzoek.

Ons voorstel is om de focus in het tweede jaar van onderzoek te richten op de volgende aspecten:

- Hoe ontwikkelt het ondernemerschap in en rondom De Nieuwe Jutter zich? Blijkt het inderdaad mogelijk elk jaar een stukje ondernemender te worden en eigen inkomsten te verwerven? Wat is hiervoor nodig (gebleken)?
- Welke veranderingen brengt de komst van een bijzondere, nieuwe speler (namelijk het Inloophuis) met zich mee? Hoe verloopt het samengaan van de culturen van De Nieuwe Jutter en van het Inloophuis?
- Een vergelijking met een andere locatie in Utrecht waar interesse is in de werking van een buurthuis in zelfbeheer en de wens bestaat hiermee te gaan starten.
- Een vergelijking met een nabijgelegen ‘traditioneel’ buurthuis. Waarin zijn duidelijke verschillen waarneembaar, wat betreft (aard van de) professionele inzet, aanpak en resultaat?
- Welk (alternatief) vocabulaire kunnen we ontwikkelen om de vernieuwing te duiden?

De bovenstaande vragen zijn een logisch vervolg in het meerjarige onderzoek dat we voor ogen hebben. We sluiten deze periode af met een *invitational* miniconferentie, een wijkplaats (onder andere voor gemeente (bestuur, directeuren, ambtenaren, raad), betrokken organisaties (corporaties, welzijn, SBWU, buurtpastoraat), Oranjefonds en UvH) waar we de bevindingen willen teruggeven. Maar we willen de deelnemers ook de mensen van De Nieuwe Jutter laten ontmoeten, ze proberen te raken en ervaringen laten uitwisselen. We willen daar oogsten wat nog meer de focus kan zijn in het vervolg. Zijn dit de juiste vragen voor vervolg? De oogst van deze conferentie nemen we mee in de uitwerking van het vervolg van dit onderzoek. We zetten daarmee graag een volgende stap naar het vinden van receptuur.

Een van de onderdelen waar we naar streven, is het ontwikkelen van een ‘capaciteitenkaart’. Daar zou op een toegankelijke manier zichtbaar moeten zijn wat nodig is om een buurthuis in zelfbeheer succesvol te exploiteren. Onderwerpen op deze kaart kunnen zijn: organisatie en financiële structuur, dagelijks beheer, aard en kwantiteit benodigde professionele ondersteuning en draagkracht van vrijwilligers. Deze kaart staat ten dienste van de overdraagbaarheid van de resultaten uit dit onderzoekstraject.

We werken de komende tijd graag verder in de geest van het motto op de titelpagina:

Reiziger, de weg baant zich al gaande.

Literatuur en geraadpleegde bronnen

- Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma.
- Baart, A. (2004). *Introductie in de presentietheorie*. Bron: [www.presentie.nl/presentie filosofie](http://www.presentie.nl/presentie_filosofie)
- Boutellier, H. & Boonstra, N. (2009). *Van presentie tot correctie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Boutellier, H. (2010). KEI-Platform Corpovenista Expertmeeting en Debat. Rendement op het investeren in leefbaarheid; op zoek naar een beleidstheorie. 26 februari 2010.
- Boutellier, H. (2011). *De improvisatiemaatschappij. Over de sociale ordening van een onbegrensde wereld*. Den Haag: Boom/Lemma uitgevers.
- Davelaar, M. & Veldboer, L. (2008). *Goud in de buurt. Over de rol van professionals in capaciteitsgerichte buurtontwikkeling*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. (Mogelijk gemaakt door het Oranjefonds)
- Fortuin, K. (2010). De stad als ecosysteem. In: *Vooruit met de wijk*. Essaybundel Platform Corpovenista.
- Gemeente Utrecht (2010). *Routekaart naar vernieuwend welzijn*, welzijnsnota.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2011). *Welzijn Nieuwe Stijl*. Brochure. Den Haag: VWS in samenwerking met MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten).
- Movisie (2010). *Competentieprofiel voor opbouwwerkers*. Utrecht: Movisie.
- Ossewaarde, Van R. (2006). *Eigen verantwoordelijkheid: bevrijding of beheersing?* Amsterdam: SWP/Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling
- Steyaert, J., Biggelaar, van den, T. & Peels, J. (2010). *De bijziendheid van evidence based practice. Beroepsinnovatie in de sociale sector*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Thibodeau, P.H. & L. Boroditsky (2011). *Metaphors We Think With: The role of Metaphor in Reasoning*. *PLoS ONE* 6 (2): e16782. doi:10.1371/journal.pone.0016782.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2004). *Bewijzen van goede dienstverlening*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- www.canonsociaalwerk.eu
- www.presentie.nl
- www.oranjefonds.nl
- www.rtvutrecht.nl

Colofon

Opdrachtgever/financier	Bestuur Stichting De Nieuwe Jutter Mogelijk gemaakt door Oranje Fonds
Klankbordgroep	T. Schlatmann T. van Wijk L. Ploegmakers
Auteur	Drs. A. Huygen
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl Website www.verwey-jonker.nl

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.